

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

А 37 (5093) 2 кастрычніка 2020 г.

ISSN 0024-4686

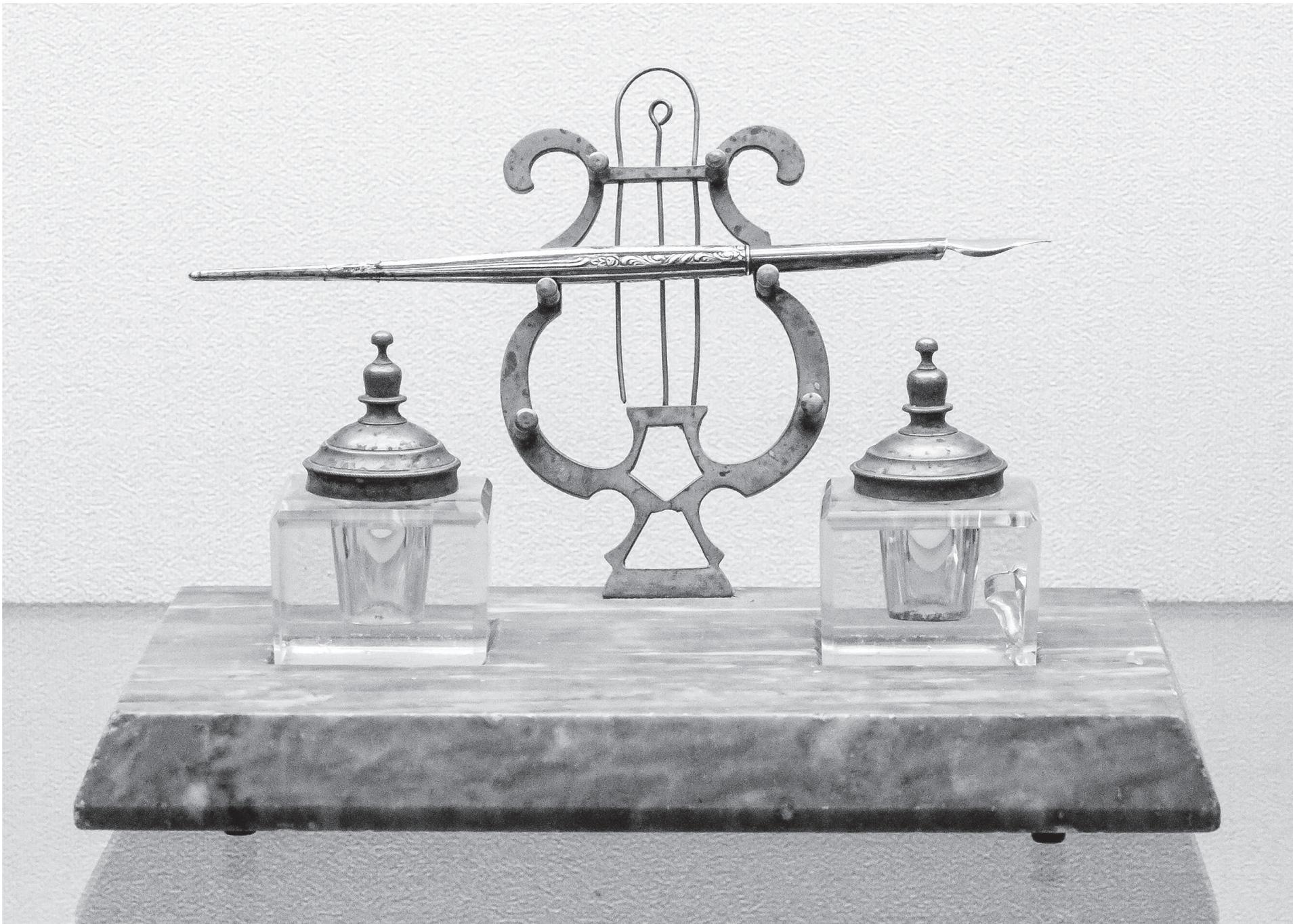
16+

*Беларускае
слова
ва Узбекістане
стар. 5*

*Лірыка
нязгоды
і хараства
стар. 7*

*Урбанізацыя
супраць
рамантыкі
стар. 13*

Як і чым мы пішам

Фота Кастуся Дробава.

Пісьмовы прыбор. Мяжа XIX—XX стст.

324 верасня ў Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі працуе выстаўка «Тайны канцылярыі», створаная сумесна з даследчыкам, лаўрэатам прэміі «За духоўнае адраджэнне» Уладзімірам Ліхадэдавым. Наведвальнікі могуць убачыць, чым пісалі нашы продкі ў XV—XX стагоддзях: першыя алоўкі і асадкі, пер'ечысткі, пясочніцы, чарніліцы, а таксама пісьмовыя прылады знакамітых асоб.

Частку экспазіцыі займае хадавы тавар айчынных і замежных вытворцаў мінулага: можна даведацца, які тавар быў у продажы ў канцылярскіх і папяровых крамах Мінска і Гродна ў старыя часы, як і што рэкламавалі на канцылярскіх прадметах пачатку XX ст., якія адмысловыя пісьмовыя прылады бралі з сабой падарожнікі. Школьная тэма экспазіцыі адкрые змесціва ранца гімназістаў розных эпох (сшыткі, алоўкі, асадкі, тачылкі, закладкі, пеналы...), а таксама прадэманструе, як выглядала парта ліцэіста Аляксандра Пушкіна.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 20037

«ЛІМ»-акцэнт

Форум. У Беларусі і Расіі з хваляваннем ставяцца да памяці аб Вялікай Айчыннай вайне, падкрэсліў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падчас выступлення на пленарным пасяджэнні VII Форуму рэгіёнаў Беларусі і Расіі: «Па праве ганарымся тым, што беларусы і расіяне разам з іншымі народамі СССР унеслі вырашальны ўклад у Перамогу над фашызмам. Таму мы сёння згадваем святую для ўсіх нас падзею — 75-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне». Аляксандр Лукашэнка нагадаў, што на той вайне нашы народы панеслі каласальныя страты. «Нават у самай маленькай вёсачцы стаіць абеліск з чырвонай зоркай. Ні адзін з іх не закінуты і не сцёрты з зямлі, — падкрэсліў кіраўнік дзяржавы. — Мы і сёння ўзводзім манументы. Напрыклад, пад Мінскам, на месцы, дзе знаходзіўся нацысцкі канцлагер, узведзены мемарыяльны комплекс «Трасцянец»».

Конкурс. На міжнародны літаратурны конкурс «Нашай Перамозе — 75!» паступіла звыш 1,5 тыс. работ, паведамліў ў Міністэрстве інфармацыі. Паводле БелТА, урачыстая цырымонія ўзнагароджання пераможцаў павінна адбыцца 6 кастрычніка ў Мінску ў Доме літаратара. Акрамя таго, пройдзе канцэрт патрыятычнай тэматыкі з удзелам паэтаў-песеннікаў Саюза пісьменнікаў Беларусі, а таксама паказ спектакля «Марыйка» паводле паэмы старшыні Магілёўскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандра Казека. Конкурс праводзіўся Саюзам пісьменнікаў Беларусі сумесна з Міністэрствам інфармацыі са снежня 2019 года па красавік 2020-га. На разгляд журы паступілі работы з Беларусі, ЗША, Канады, Германіі, Чэхіі, Ізраіля, краін СНД.

Каштоўнасці. Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы перадаў наваполацкаму музею калекцыю копіяў архіўных матэрыялаў пра народнага паэта, звязаных з полацкім перыядам яго жыцця. Як паведаміла БелТА, размова ідзе пра больш як 50 дакументаў, сярод якіх ёсць вельмі рэдкія. Напрыклад, фота паэта з жонкай, датаванае 1915 годам і падпісанае рукою Купалы. З улікам таго, што многія з іх існуюць толькі ў адзіным экзэмпляры, усе перададзены ў электронным выглядзе. «Гэта ў любым выпадку вельмі каштоўны падарунак, бо ў Мінску некаторыя з іх захоўваліся толькі ў архіве, а ў нас жа ўсе надрукаваныя копіі ўвойдуць у склад пастаяннага экспазіцыі, азнаёміцца з якой можна будзе ў любы дзень наведвання музея», — адзначылі ў наваполацкім музеі.

Юбілей. У Вялікім тэатры оперы і балета рыхтуецца творчы вечар у гонар 70-годдзя галоўнага балетмайстра народнага артыста Беларусі Юрыя Траяна, а таксама паказ спектакля «Анастасія». Юры Траян адсвяткуе 70-гадовы юбілей у родным тэатры, паведамліў ў прэс-службе ўстановы. 6 кастрычніка ў 18.15 ён чакае публіку ў Камернай зале на творчым вечары. Адрозна пазнаць гэтага ў 19.00 на сцэне ажыве гісторыя аб Анастасіі Слуцкай. Гледчы ўбачаць прэм'ерны склад выканаўцаў: галоўныя партыі ў балете выканаюць Ірына Яромкіна, Юрый Кавалёў, Антон Краўчанка, Такатошы Мачыяма. За дырыжорскім пультам — Андрэй Галанаў. У фазе тэатра будзе працаваць выстаўка, прысвечаная галоўнаму балетмайстру тэатра. Экспазіцыя прадставіць архіўныя фатаграфіі са спектакляў.

Краязнаўства. Навукова-практычная канферэнцыя «Беларусь, Глыбоцкі край і Эдвард Вайніловіч» адбылася ў Глыбокім. Гэта мерапрыемства дзяржпраграмы навуковых даследаванняў на 2016—2020 гады «Эканоміка і гуманітарнае развіццё беларускага грамадства». На навуковы форум былі запрошаны больш чым 300 чалавек. Удзельнікі падрыхтавалі каля 50 дакладаў на розныя тэмы. Вучоныя, педагогі-краязнаўцы, навучэнцы, спецыялісты краязнаўчага музея распавялі пра помнікі археалогіі ў Глыбоцкім раёне, гісторыю некаторых вёсак. Удзельнікі абмеркавалі пытанні дзейнасці каталіцкага ордэна кармелітаў у XVIII—XIX стагоддзях і ордэна францысканцаў у вёсцы Удзела, жыцця праваслаўных вернікаў у 1930-я гады ў Віленскім ваяводстве, а таксама звярнулі ўвагу на страчаныя ў розныя гады святыні, асобу мецэната, палітычнага дзеяча Эдварда Вайніловіча.

Рэгіёны. На вялікай сцэне Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа адбылася прэм'ера спектакля «Шлюб па-італьянску» па п'есе італьянскага драматурга Эдуарда Дэ Піліпа «Філумена Мартурана». Першы дзень 95-га тэатральнага сезона таксама аб'яднаў у сабе бенефіс заслужаных артыстаў Беларусі Галіны Букацінай і Георгія Лойкі, якія выканалі ў пастаноўцы галоўныя ролі, паведамліў БелТА ў тэатры. Эдуарда Дэ Піліпа напісаў камедыю «Філумена Мартурана» ў 1946 годзе. Пастаноўка мела такі поспех, што актёры былі запрошаны Папам Рымскім Піем XII на прыватную аўдыенцыю.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

актуальна

Напісаў журналіст і пісьменнік Мерэтгылыч Ягмыратаў, які працуе ў туркменскім штотыднёвіку «Эдэбят ве сунгат» («Літаратура і мастацтва»): **запланаваная на восень 2020 года Ашхабадская міжнародная кніжная выстаўка адменена.**

Сітуацыя зразумелая: пандэмія на ўсё накладвае сваю пячатку. І, несумненна, правільна зрабілі туркменскія калегі, прыняўшы такое рашэнне. Ва ўмовах распаўсюджвання эпідэміі COVID 19 мы ўсе, у розных кутках свету, павінны рушыцца аб бясшэццы жыцця, бясшэццы зносінаў.

...І ўсё ж некалькі настальгічных штрышкоў у звязку з традыцыйнай і, пэўна, самай аўтарытэтнай у цэнтральнаазійскім рэгіёне выстаўкай, на якой мне асабіста давалося пабыць усяго двойчы — у 2009 і 2014 гг. У 2009 г. Беларусь з'яўлялася краінай — ганаровым госцем выстаўкі, якая некаторы час насіла назву «Залатая кніга». Дэвізам праз гады былі словы пра ролю кнігі ў сьвярдзжэнні міру і прагрэсу. Памятаю выступленні на традыцыйнай міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі намесніка міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь перакладчыка і кнігавыдаўца Ігара Лапцёнка. Ён тады, у 2009 годзе, звярнуў увагу і на

«Залатая кніга»: паўза 2020 года

беларуска-туркменскія кнігавыдавецкія, літаратурныя сувязі.

У розныя гады ў Ашхабадзе на кніжных выстаўках пабывалі беларускія кнігавыдаўцы і пісьменнікі Аляксей Бадак, Дзмітрый Макараў, Уладзімір Андрыевіч, Маргарыта Насценка, Алена Масла, Генадзь Пашкоў, Кацярына Чарапок, Ала Корбут, Аляксандр Аксёненка, Уладзіслаў Мачульскі... У памяці — сустрэчы з туркменскімі пісьменнікамі, кнігавыдаўцамі, круглыя сталы, прэзентацыі беларускіх і туркменскіх кніг. У памяці — тая ўвага, якая заўсёды была скіравана да стэнда «Кнігі Рэспублікі Беларусь». Часам падыходзілі ветэраны паліграфічнай, кнігавыдавецкай вытворчасці: яны перадавалі прывітанне беларусам, з якімі вучыліся ў Маскоўскім паліграфічным інстытуце імя І. Фёдарова. Варта адзначыць, што туркменскія калегі прызнаваліся да гасцей з Беларусі. У межах выстаўкі традыцыйна праводзіўся конкурс, прысвечаны мастацтву кнігі. Беларускія выдаўцы заўсёды вярталіся з выстаўкі з ганаровымі дыпламамі.

...Вядома, што выстаўка ў Ашхабадзе — не адзіная сёлетняя «белая пляма» ў міжнародным календары кніжных фестываляў. Пандэмія, што ні кажу, дыктуе свае ўмовы. І ўсё ж міжнародны камунікат надзвычай патрэбны. Неабходна бачыць, па-раўноўваць, як развіваецца кніжная

вытворчасць у свеце, у суседніх краінах, як складваюцца стасункі выдавецтваў і кніжнага гандлю, чаго сёння патрабуе пакупнік, чытач кнігі. Каб адказаць на гэтыя пытанні, знайсці вырашэнне гэтых праблем, саму ідэю выставачнага камуніката варта рэфарміраваць з улікам пандэмічнай сітуацыі. Алайн-рэжым, віртуальныя зносіны, выкарыстанне медыя, якія працуюць у сацыяльных сетках, — вось шлях і для арганізацыі кніжных выставак у сучасных умовах.

У Беларусі на гэты конт ужо з'явіўся пэўны вопыт. У чэрвені 2020 года былі праведзены II «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку» ў алайн-рэжыме. Арганізатары — Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Музейна-замкавы комплекс «Мір». Новая кніжная фестывальная пляцоўка зарэкамендавала сябе як дзейнае камунікатар кніжнікаў і Беларусі, і іншых краін свету. Мо гэты падыход да арганізацыі выставачнай кніжнай дзейнасці і стане асновай для захавання традыцыі ў правядзенні такіх аўтарытэтных форумаў, як выстаўка ў Ашхабадзе. Будзем спадзявацца на тое і будзем уносіць свае прапановы ў пашырэнне беларуска-туркменскіх кнігавыдавецкіх, літаратурных сувязей у чаканні восені 2021 года.

Аляксей КАРЛЮКЕВІЧ

прэзентацыі

Вяршыні Элізы Ажэшкі

Прэзентацыя кнігі Элізы Ажэшкі «Над Нёманам» — 800-старонкавага фаліянта, у які ўвайшлі раманы «Над Нёманам» і цыкл навел «Gloria Victis», 103-га тома серыі «Беларускі кнігазбор» (пабачыла свет у выдавецтве «Беларуская навука») адбылася ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры.

Прысутнічалі і ўзялі слова галоўны рэдактар серыі «Беларускі кнігазбор» Кастусь Цвірка, старшыня Беларускага фонду культуры Тадэвуш Стружэцкі, аўтар прадмовы да кнігі Святлана Воцінава і, безумоўна, перакладчык, перастваральнік напісанага нашай польскамоўнай пісьменніцай Анатоль Бутэвіч.

— Усё пачалося вось з гэтай кніжачкі, — зазначыў Анатоль Бутэвіч, прадэманструваўшы жоўцеўскую брашурку — план выдання серыі «Беларускі кнігазбор», надрукаваны ў 1995 годзе. — Тады я працаваў міністрам культуры і друку, і выхад рамана «Над Нёманам» абмяркоўваўся ў міністэрстве.

Слова мае Анатоль Бутэвіч.

А вось ілюстрацыя таго, як Кастусь Цвірка прапаноўваў мне перакласці «Над Нёманам», — яго запіска: «Анатоль Іванавіч, гляньце, калі ласка, на пазіцыю 28, старонка 13 у сувязі

з нашай гаворкай». Гэтая пазіцыя — якраз і ёсць раманы «Над Нёманам».

Дарэчы, брашурку і запіску як сапраўдныя рарытэты сціпла дапаўнялі закладкі, аздобленыя з аднаго боку фрагментамі рукапісу 1-й старонкі рамана і ілюстрацыяй да яго, зробленай у 1890 годзе Уладзімежам Лускінам, з другога боку — упрыгожаныя выявай сапраўднай закладкі, зробленай рукамі Элізы Ажэшкі з наднёманскай зеляніны, маляўніча ўкладзенай і прыклеенай на блакітную стужку.

«Над Нёманам» і «Gloria Victis» — гэта, можна сказаць, тыя «кропкі незвароту» ў Ажэшкініне, тыя вяршыні, пасля «ўзяцця» якіх (а пад узяццем трэба разумець з'яўленне на нашай мове і прачытанне) Ажэшка пасапраўднаму і незваротна становіцца класікам беларускай літаратуры.

Прэзентацыя «Над Нёманам» адбылася над Свіслаччу. Цяпер, відаць, час ёй адбыцца над Нёманам.

Святлана ВОЦІНАВА
Фота Марыны ВАРАБЕЙ

імпрэзы

Бабіна лета Ніны Мацяш

Адзінаццатае традыцыйнае літаратурнае свята пад такою назваю прайшло 20 верасня, у дзень нараджэння паэтэсы, у Белаазёрска. Штогод яно набывае новае тэматычнае гучанне. Гэтым разам у полі зроку былі афарызмы ў творчасці Ніны Мацяш.

Трапнасць думкі, арыгінальнасць моўнай формы (Зла са святлом змаганне ідзе заўсёды. // Няхай святло перамагае ў нас. // Душа ў такой аддалечы лунае, // куды зямное смецце не сягне.), бясспрэчна, яшчэ раз сцвердзіла жыццёвую ісціну, што афарызмы пашыраюць свет духоўных запытаў і фарміруюць маральны перакананні чытача.

Удзельнікі свята наведвалі дом, дзе жыла паэтэса, бацькоўскую сядзібу, усклалі кветкі на магілу. Галоўнае мерапрыемства праходзіла ў гарадскім Доме культуры. Загадчыца бібліятэкі імя Н. Мацяш Тамара Кузняцова, захавальніца духоўнай спадчыны зямлячкі, правяла цікавае падарожжа па старонках яе жыцця.

Экскурсія плаўна перайшла ў паэтычныя чытанні. Майстар выразнага чытання, паэтка Вера Буланда спляла карункавы вянок з вершаў Ніны Мацяш, якія раскрываюць глыбокі свет аўтаркі, яе мікракосмас. Добрым працягам паэтычнай імпрэзы стала выступленне гурта «Калыханкі» са Століна пад кіраўніцтвам Ірыны Ляшкевіч. Прагучалі песні на вершы Ніны Мацяш.

Невыпадковымі гасцямі былі ў Белаазёрска настаўнікі Маскоўскага раёна г. Брэста. У вучэбна-метадычным кабінете гэтага раёна вядзецца плённая праца па літаратурным краязнаўстве. З мэтай папулярызацыі літаратуры Берасцейшчыны правялі раённы конкурс сярод вучняў і настаўнікаў, прысвечаны творчасці Ніны Мацяш, «Дарога да сябе і да людзей». Настаўніца СШ № 35 г. Брэста Наталля Кармановіч у эсе «Сцвярдзэнне шчасця мовай смутку» ўспамінае пачатак 1990-х гадоў, сустрэчу з Нінай Мацяш, арганізаваную прафесарам Уладзімірам Калеснікам на філфаку Брэсцкага педагагічнага інстытута імя А. С. Пушкіна. Яны, маладыя студэнты, стаялі ў чарзе па аўтограф паэтэсы. А цяпер зборнік з аўтографам «Паміж усмешкай і слязай» з гонарам паказвае сваім вучням на ўроках літаратуры.

Ніна ДРЫК

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

6 кастрычніка — на літаратурна-музычную імпрэзу «Жывапіс асенняга пажару» з удзелам паэтаў у бібліятэку № 7 (16.00).

7 кастрычніка — на сустрэчу з Міхасём Пазняковым у дзіцячую бібліятэку № 2 (13.00).

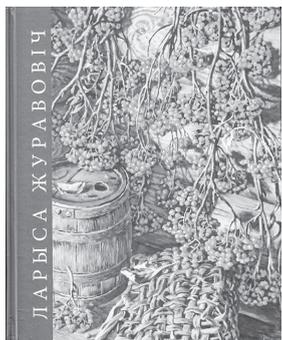
8 кастрычніка — на імпрэзу, прысвечаную Сяргею Ясеніну, у Расійскі цэнтр навукі і культуры (15.00).

праекты

Захаваць свет вёскі

«ЛіМ»-люстэрка

У выдавецтве «Беларусь» выйшаў мастацкі альбом «Ларыса Журавовіч». Невялікі памерам, ён усё ж бачыцца вызначальнай, характэрнай падзеяй.

Па-першае, прысвечаны творчасці таленавітага жывапісца з «правінцыйнай прапіскай»: Ларыса Журавовіч, якая нарадзілася ў 1965 годзе ў Бялынічах, на Магілёўшчыне, у сваім родным паселішчы і сёння жыве і працуе. Па-другое, альбом ні ў якім разе не з’яўляецца справаздачай «за ўсё творчае жыццё». На старонках мастацкага выдання рэпрадукцыі работ Л. Журавовіч выступаюць як адлюстраванне скіраванасці яе творчасці. Сама мастачка адносна гэтага заўважае ва ўступным артыкуле да альбома: «Перада мною заўсёды была задача: захаваць у рабо-

тах свет беларускай вёскі такім, якім я ведаю яго з дзяцінства, якім люблю — прыгожым і гарманічным, дзіўным і непаўторным, з надзвычай сціплым, сумленным і мудрымі людзьмі». І гэтая задача, як падаецца мне асабіста, аказалася пад сілу аўтару мноства работ, сабраных цяпер разам.

«Нацюрморт з малаком», якім пачынаецца ў кнізе дзя-

лог з аматарамі выяўленчага мастацтва, «Блакiтнае рэша-та», «Партрэт мамы ў сiнiм», «Нацюрморт з агуркамі», «Нацюрморт са слiвамі» — усе гэтыя работы задаюць настрой, выбудоўваюць мост памiж аўтарам i глядачом. Гэты раздзел рэпрадукцый завяршае лаканiчны, але вельмi выразны ў ацэнках артыкул мастацтвазнаўцы Наталлi Шаранговiч «Нацюрморт — паэзія ў надзiнным».

Важкім этапам у сучаснай творчасці Ларысы Журавовіч з’яўляюцца работы, прысвечаныя Бялыніцкаму краю, яго ваколіцам. Гэта менавіта іх мае на ўвазе мастацтвазнаўца Святлана Стронгіна, якая ў альбоме выступае з артыкулам «Захаванне для будучыні». Чытаем адну з яе высноў: «...карціны набылі гістарычны сэнс і значнасць. Яны сведчаць пра

знакавасць жыцця беларускай вёскі. У работах Журавовіч адчуваецца павеў рэтраспектывізму, сыход у свет «старых дзядоў». Работы мастачкі здаюцца нам адначасова і жывымі, і музейнымі, быццам закансерванымі для будучыні». І далей: «У пейзажных творах Ларыса Журавовіч імкнецца перадаць сваё адчуванне прыроды, стану і працэсаў, якія адбываюцца ў ёй, як высокую паэзію, што яднае яе з Сусветам».

Альбом таленавітай творцы з Бялыніч (пра такіх звычайна гавораць: «геній месца») Ларысы Журавовіч падказвае і выдаўцам, і, вядома, мастацтвазнаўцам: наспела выключная патрэба паказаць многіх мастакоў, якія апантана, настойліва ствараюць партрэт сучаснасці ў прасторах і па-за межамі сталіцы.

Ігнат ПАЎЛАЎ

цікава ведаць

Каміль Камал малюе паэтаў Усходу

Жывапісец Каміль Камал, які некалькі дзесяцігоддзяў жыве і працуе ў Беларусі і мастацкую адукацыю атрымаў у Мінску (сярод яго настаўнікаў — Гаўрыіл Вашчанка і Анатоль Бараноўскі), намалюваў на паперы партрэты класікаў усходняй паэзіі — туркмена Махтумкулі і ўзбека Алішэра Наваі.

Алішэра Наваі

«Мяне захапіла ілюстраванне паэзіі ўсходніх народаў, — дзеліцца развагамі Каміль Камал. — Шкадую, што я раней не прыйшоў да гэтага. Было часам такое ўражанне, што захопленасць кітайскай ці бангладэшскай паэзіяй у мяне здаўна. Мусіць, так яно і ёсць, бо я ўжо каля трох дзесяцігоддзяў трымаю перад вачыма кнігу кітайскага

мастакоўскага светабачання, новым складнікам прафесіі мастака...»

Партрэты Махтумкулі, Алішэра Наваі — не для кніжных старонак. Каміль Камал намалюваў іх па просьбе туркменскіх і ўзбекскіх калег. Цяпер адна з выяў — Вялікага Фрагі, Махтумкулі — з дапамогай віртуальнага зносін выправілася ў падарожжа ў Туркменістан. Рэпрадукцыю малюнка павінны змясціць у газеце «Эдэбіят ве сунгат» («Літаратура і мастацтва»). Другі малюнак — Алішэра Наваі — стане ілюстрацыяй да публікацыі пра пераклады твораў Алішэра Наваі на беларускую мову ў адным з узбекскіх медыя. Арыгіналы малюнкаў знаходзяцца ў Беларусі.

Мікола РАЎНАПОЛЬСКІ

Махтумкулі

Такая цікавасць да паэтаў Усходу невыпадковая. Каміль Камал ілюстравалі серыю кніг «Светлыя знакі: паэты Кітая», якія выходзілі ў Выдавецкім доме «Звязда» і выдавецтве «Мастацкая літаратура». А яшчэ мастак аформіў грунтоўныя, аб’ёмныя па фармаце кнігі паэзіі кітайца Ай Ціна, бенгальца Казі Назруло Іслама, анталогію кітайскай паэзіі ХХ стагоддзя «Пялёсткі лотаса і хрызантэмы», выдадзеныя ў перакладзе на беларускую мову.

Дзясяткі, а мо нават і сотні графічных малюнкаў з’яўляюцца адлюстраваннем мастакоўскага працывастання паэзіі творцаў Кітая, Бангладэш. Тонкія лініі, судакрананне колераў, шматгалінавыя фантазіі — усё гэта пераплецена ў сэнсавых шуканнях мастака, праца якога істотна дапаўняе арыгінал і яго пераклад.

асветніка, філосафа, шукальніка ісціны Лаа-Цзы. Але вось толькі зусім нядаўна прыйшла да мяне адвага сказаць і сваё мастакоўскае слова, паказаць уласнае бачанне графіка праз успрыманне творчасці Ай Ціна, іншых кітайскіх паэтаў — Цзян Хэ, Нью Ханя, Чан Яа, Вэй Яна... Хацеў бы падзякаваць “Звяздзе”, “Мастацкай літаратуры”, што яны літаральна адкрылі ўва мне кніжнага графіка. Гэта сталася новым кірункам майго

зваротная сувязь

Сюжэты кастрычніка

У суботу і нядзелю ў праграме «Паэтычная раніца» канала «Культура» Беларускага радыё прагучаць радыёкампанзіі паводле вершаў Эдзі Агняцвёт і Яўгенія Янішчыц. У выхадныя выйдзе праграма «Паэзія ХХІ стагоддзя», якая прапануе выбраныя радкі Казіміра Камейшы.

Публіцыстычныя суботні праект «Кнігалобу» пазнаёміць

з літаратурнымі падзеямі, кніжнымі навінкамі і аглядам «ЛіМа». У нядзелю ўвазе слухачоў —праект Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці», у якім праз аўтарскую паэзію і прозу апавядаецца пра станаўленне творчай асобы паэта. У радыёверсіі праграмы «Сурозмоўцы» слухайце гутарку Навума Гальпяровіча з пісьменнікам, публіцыстам Міколам Чарняўскім.

«Літаратурныя гісторыі» ў выхадныя ў вячэрні час прапаноўваюць апавяданні Ксеніі Крывецкай «Надвор’е змяняецца» і Яраслава Гашака «Як прыдумаць назву».

У межах праграмы «Радыётэатр. Лепшае» ў суботу прагучыць радыёспектакль «Пастка» паводле аднайменнай аповесці Васіля Быкава, запісаны на Беларускім радыё ў 2009 годзе. Нядзельным вечарам прыхільнікаў тэатра перад мікрафонам чакае радыёспектакль «Рудабельская рэспубліка» па аднайменнай аповесці Сяргея Грахоўскага.

Штоўвечар а 21 гадзіне для маленькіх слухачоў на «Культуры» выходзіць «Вячэрняя казка», а па буднях у праекце «Дасціпныя. Нястомныя. Кем-лівыя» гучаць старонкі твора Алеся Карлюкевіча «Прыгоды Шубуршуна».

Штоўвечар а 21 гадзіне для маленькіх слухачоў на «Культуры» выходзіць «Вячэрняя казка», а па буднях у праекце «Дасціпныя. Нястомныя. Кем-лівыя» гучаць старонкі твора Алеся Карлюкевіча «Прыгоды Шубуршуна».

3 кастрычніка — 90 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Чараднічэнка (1930—1994), кампазітара.

3 кастрычніка 60 гадоў спаўняецца Яўгену Адзіночанку, майстру дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

4 кастрычніка — 130 гадоў з дня нараджэння Язэпа Гладкага (1890—1972), фалькларыста, этнографа, педагога.

4 кастрычніка 80-гадовы юбілей святкуе Анатоль Алай, рэжысёр, кіндраматург, апэратар, сцэнарыст дакументальнага кіно, народны артыст Рэспублікі Беларусь.

4 кастрычніка 65-годдзе адзначае Анатоль Апанасевіч, пісьменнік.

5 кастрычніка 50 гадоў спаўняецца Таццяне Сочневай, пісьменніцы.

5 кастрычніка 60-гадовы юбілей святкуе Ірына Тулупава, пісьменніца.

5 кастрычніка 60-годдзе адзначае Іван Генаў, жывапісец, педагог.

6 кастрычніка 70 гадоў спаўняецца Юрыю Траяну, артысту балета, балетмайстру, народнаму артысту БССР.

7 кастрычніка — 255 гадоў з дня нараджэння Міхала Клеафаса Агінскага (1765—1833), кампазітара, літаратара, дзяржаўнага дзеяча, дыпламата.

Ідзе падпіска на I паўгоддзе 2021 г.

«ЛіМ»	1 месяц	падпісны індэкс
Для індывідуальных падпісчыкаў	8 р. 60 к.	63856
Ведамасная падпіска	23 р. 41 к.	638562
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў	6 р. 02 к.	63815
Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі	17 р. 80 к.	63880

Серыя ілюстраваных энцыклапедыяў «Беларусь памятае: у імя жыцця і міру» выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» прызнана найлепшай у намінацыі «Перамога» на XVII Міжнародным конкурсе дзяржаў — удзельніц Садружнасці Незалежных Дзяржаў «Мастацтва кнігі», паведамляецца на сайце Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. У серыі выйшлі такія энцыклапедыі, як «Савецкія святы і партызанскія парадны на тэрыторыі Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны», «Беларусь партызанская. Ілюстраваная энцыклапедыя партызанскага руху ў гады Вялікай Айчыннай вайны», «Нельга забыць. Нельга зразумець. Нельга апраўдаць. Ілюстраваная энцыклапедыя спаленых вёсак Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны», «Сузор’е герояў зямлі беларускай», а таксама кніга «Перамога адна на ўсіх. Беларусь — Узбекістан». Акрамя вялікага прыза за фундаментальны энцыклапедычны праект, прысвечаны 75-годдзю Перамогі, у выдавецтва «БелЭН» яшчэ дзве ўзнагароды. Найлепшым выданнем у намінацыі «Садружнасць» прызнаны альбом «Рарытэты ваенна-гістарычных музеяў Беларусі і Расіі», выпушчаны па ініцыятыве Пасольства Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь пры падтрымцы Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы. Спецыяльным дыпламам у намінацыі «Мая краіна» адзначана энцыклапедыя «Брэст 1000».

Выстаўка расійскай кнігі праходзіць у Маскоўскім цэнтры міжнароднага супрацоўніцтва (Дом Масквы ў Мінску) 2 і 3 кастрычніка, інфармуе БелТА. Мэта — папулярызацыя расійскіх выданняў: падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў, навукова-папулярных кніг і часопісаў па рускай мове, літаратуры, культуры, гісторыі Расіі, а таксама мастацкай літаратуры расійскіх аўтараў. Прадстаўлены кнігі вядучых выдавецтваў, якія спецыялізуюцца на выпуску сучаснай вучэбнай і мастацкай літаратуры: «ИКАР», «1 сентября», «Молодая гвардия», «Союз художников» ды іншых. Запланаваны сустрэчы з аўтарамі падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў, а таксама семінары, майстар-класы, інтэрактыўныя гульні па рускай мове. Арганізатары — Федэральнае агенцтва па справах Садружнасці Незалежных Дзяржаў, суайчыннікаў, якія пражываюць за мяжой, і па міжнародным гуманітарным супрацоўніцтве (Рассупрацоўніцтва) і Інстытут бесперапыннай адукацыі.

Тыдзень кітайскай культуры ў гонар Свята сярэдзіны восені праходзіць у Мінску ў анлайн-фармаце, гаворыцца ў матэрыяле агенцтва «Мінск-Навіны». «Свята сярэдзіны восені — важнае традыцыйнае свята кітайскай нацыі. Яно звязана са зборам ураджаю і нясе надзею на гарманічнае і шчаслівае жыццё. Сёлета яно адзначалася 1 кастрычніка і супала з Днём утварэння КНР», — казалі ў Кітайскім культурным цэнтры. Віртуальныя выстаўкі, трансляцыі канцэртаў, кароткаметражныя стужкі дазваляюць людзям з розных куткоў планеты далучыцца да святкавання і бліжэй пазнаёміцца з культурай ды традыцыямі жыхароў Паднябеснай. Завершыцца Тыдзень культуры праграмай «Поўны месяц у сярэдзіне восені, любоў да Цзянсі». Фотаздымкі і відэазапісы пазнаёмяць са звычкамі правінцыі, кухняй і турыстычнымі рэсурсамі гэтага рэгіёна.

Шматсерыйны рэмэйк «Расёмон» Акіры Курасавы з’явіцца на стрымінг-платформе HBO Max. Як паведамляецца на сайце «КиноПоиск», сцэнарый адаптацыі напішуць Білі Рэй (сцэнарыст стужкі «Капітан Філіпс») і Вірджыл Уільямс (сцэнарыст фільма «Ферма “Мадбаўнд”»). У 2018 годзе права на рэмейк знакамітай экранізацыі апавядання Руноскэ Акутагавы «У гушчары» набыла кампанія Amblin TV, тэлевізійнае падрадзяленне кампаніі Стывена Спілберга. Тады на аснове фільма планавалася зрабіць 10-серыйны праект. У выніку ён перайшоў да HBO Max, а Amblin TV прыме ўдзел у стварэнні серыяла.

Цікавінкі ад Яўгенія ШЫЦЬКІ

Як родны дом

Да 75-годдзя адкрыцця першай экспазіцыі музея Янкі Купалы

Купалаў дом заўжды быў вельмі гасцінны — гаспадары прымалі творчую багему, усе таленты імкнуліся сюды. Адбываліся неафіцыйныя літаратурныя імпрэзы, тут шугалі іскрамётныя спрэчкі, гучалі «свежаспечаныя» творы — кожнаму паэту не цяпелася пачуць жывы, шчыры водгук сяброў на пяры, тым больш самога мэтра Янкі Купалы!.. Міхась Лынькоў прыгадваў, што ў горадзе складалі прымаўкі пра тое, як частавалі ў гэтым доме... Праўда, потым чэксты паставілі паэтаву гасціннасць яму ў віну: маўляў, контррэвалюцыйная кватэра, дзе ўвесь час немаведама што адбывалася...

Больш чым музей

Стваральнікі Купалавага музея захавалі найлепшыя традыцыі гэтага месца. Ад адкрыцця першай экспазіцыі 20 верасня 1945 года паэтаў музей значыў нашмат больш, чым проста музей. Першым яго дырэктарам стала жонка Купалы, Уладзіслава Францаўна Луцэвіч. Да яе маглі прыйсці тэапаэты сябры, хто вярнуўся з ГУЛАГа (як раней яны прыходзілі да самога Купалы). За час дзейнасці мемарыяльнага ўстанова двойчы пераязджала ў іншыя будынкі, дзе ствараліся новыя экспазіцыі. Першым з адведзеных пад музей стаў Дом прафсаюзаў на плошчы Свабоды, 23 (музей змясціўся на трэцім паверсе). Пасля пераехаў у сутарэнні тагачаснага Дома пісьменніка на вуліцы Энгельса. І гэта былі месцы, якія для сяброў Янкі Купалы сталі домам. Многія з іх згадвалі тое... Так, Сяргей Грахоўскі распавядаў, што калі вярнуўся з высылкі, не ведаў, куды падацца. Калі ж завітаў у Дом пісьменніка, то пабачыў Уладзіславу Францаўну. Яна і павяла даўняга знаёмца ў музей. Двойчы ўладкоўвала, дапамагала. З яе рэкамндцыі ўдалося вярнуцца да пісьменніцкага асяродка, адправіцца ў Дом творчасці ў Каралішчавічах.

У экспазіцыі музея прадстаўлены сціплы, невялічкі партфельчык карычневага колеру. «Купалаўцы жартуюць: менавіта тут і змяшчаўся музей, бо ў партфельчыку калісьці знаходзіліся ўсе матэрыялы пра паэта», — распавядае вядучы навуковы супрацоўнік Павел Каралёў. Справа ў тым, што на момант гібелі Купалы рэчаў у яго было зусім мала — архіў у Мінску згарэў (вядзеная калекцыя кніг, шмат уласных рукапісаў). Экспанаты, якія Уладзіслава Францаўна прывезла ў Мінск у згаданым партфелі, і сталі пачаткам музейных калекцый. А калі была прынята пастанова аб стварэнні музея Янкі Купалы, Уладзіслава Францаўна прывезла асабістыя рэчы паэта, якія былі з ім у Маскве (валёнкі, зімовае паліто, чамадан, які Янка Купала прыдбаў у Чэхаславакіі, прыбор для галення, лыжка для абутку фірмы *Salamander* таго часу; цяпер гэтыя адны з самых каштоўных экспанатаў упрыгожваюць музейную вітрыну). Затым Уладзіслава Францаўна пачала пісаць лісты ўсім знаёмым і сябрам Купалы, каму ён мог пакінуць свае кнігі з дарчымі надпісамі і рукапісы.

Сёння ў музеі самая вялікая калекцыя рукапісаў песняра. А адным з першых з прынятых у музей быў Купалаў аўтограф з вершам «Мая доля». Цікава, што на адвароце маецца яшчэ і польскамоўны верш «Кабецца», як напамін аб спробах Купалы пісаць па-польску. Шмат у музеі і асабістых рэчаў, і фотаздымкаў Янкі Купалы. Адначасова са зборам рукапісаў і кніг паэта Уладзіслава Францаўна пачала замаўляць мастакам партрэты Янкі Купалы і работы па яго творам. Яна кантактавала з рознымі літаратарамі,

Скульптура Льва Гумілеўскага «А хто там ідзе?.. Янка Купала». Фрагмент экспазіцыі Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы.

прасіла іх пісаць успаміны пра паэта. Такім чынам склалася буйная калекцыя ўшанавання памяці. Па тых успамінах можна прасачыць пэўныя перыяды жыцця Янкі Купалы: дзе і калі ён бываў, з кім сустракаўся. «Гэта адна з самых цікавых калекцый», — прызнаецца вядучы навуковы супрацоўнік аддзела навукова-фондавай работы Марына Плаўская.

Дыялог назаўжды

Калі мы гаворым «Купалаў дом», нельга забываць пра тое, хто стварыў у ім утульную атмасферу і надзейны бяспечны прытулак для паэта, хатні ачаг. А гэта зазвычай робіць жанчына... Многія ведаюць жонку Купалы як музейшчыка і педагога, а Уладзіслава Францаўна была яшчэ і паэтэсай. Вершы яе друкаваліся ў «Нашай Ніве», у «Беларускіх календарых». Купала прысвячаў ёй вершы... Між імі адбываўся паэтычны дыялог. У экспазіцыі прадстаўлены рукапісы не толькі Купалы, але і Уладзіславы Францаўны.

І Купала, і яго на той момант каханая Уладзіслава былі студэнтамі ўніверсітэта Шаняўскага ў Маскве. Білет Уладзіславы, які можна пабачыць у экспазіцыі, мае нумар 517. Янкаў білет быў выдадзены пад нумарам 516. Цікава, што ўніверсітэт заснаваў вельмі адукаваны чалавек Альфонс Шаняўскі. За што ён браўся, усё яму ўдавалася. Так, аднойчы заняўся золаташукальніцтвам і моцна разбагацеў. Багацце ўклаў ва ўніверсітэт, дзякуючы чаму таленавітыя людзі, якія не мелі сродкаў на адукацыю, маглі вучыцца.

Вучыўся Янка Купала і ў Санкт-Пецярбургу. Фрагмент музейнай інсталляцыі ўзнаўляе куток піцарскай кватэры паэта: стол, кнігі, рукапісы, сакваяж. За акном — той від Пецярбурга, якім цешыўся паэт, калі глядзеў на вуліцу. Рама адноўлена спецыяльна для музейнай экспазіцыі прывезена з Санкт-Пецярбурга, з таго самага дома, дзе жыў Янка Купала. У Санкт-Пецярбургу Купала выдаў сваю першую кніжку «Жалейка». Адзін са знакавых вершаў зборніка «А хто там ідзе?» быў адразу пакладзены на музыку і стаў неафіцыйным беларускім гімнам. Верш перакладзены на 100 моў свету — творчасць Янкі Купалы не страціла актуальнасці і праз стагоддзе.

Частка музейнай экспазіцыі ўзнаўляе тое месца, дзе паэту лепш за ўсё пісалася і адпачывалася, дзе жыла яго маці — хутар недалёка ад Мінска, — у Акапах. Трэці Купалаў зборнік «Шляхам жыцця» склаўся ў асноўным з вершаў, створаных тут. У экспазіцыі музея прадстаўлены зборнік, напісаны рукой паэта, у электронным варыянце — кожны можа пагартыць яго, спыніцца на любым з твораў. Экскурсаводы распавядаюць адметную гісторыю выдання зборніка. Прысвечаны ён доктару Ярэмічу, ёсць там і яго здымак. Ды-

рэктар адной з пецярбургскіх бальніц — адзін з вынаходнікаў унутрывеннага наркозу, за што і атрымаў званне доктара медыцыны і прэмію. На грошы вырашыў выдаць зборнік вершаў якога-небудзь паэта з народа. Прапанавалі на выбар Сяргея Ясеніна і Янку Купала. Доктар выбраў апошняга. Магчыма, таму, што сам быў беларусам.

Паўлінка: прататып і сапраўднасць

Адна з залаў музея прысвечана Купалу-драматургу. Тут экспануюцца матэрыялы, датычныя чатырох п'ес, напісаных у Акапах. Гэта пастаноўкі «Паўлінкі», «Раскіданага гнязда», «Прымакоў» і «Тутэйшыя». Цікава, што героі «Паўлінкі» мелі сваіх прататыпаў. Прыгажуня Ядзя, якая жыла ў Акапах, закахалася ў простага настаўніка і хацела выйсці за яго замуж. Бацькі ж марылі знайсці багацейшага жаніха — гэтыя акалічнасці і паслужылі сюжэтам твора. П'еса «Тутэйшыя», альбо «Трагічна-смяшлівыя сцэны з менскага нядаўняга жыцця», напісаная ў 1922 годзе, адметная тым, што яе знялі з рэпертуру адразу пасля прэм'еры ў 1926 годзе (тады на сцэне тэатра БДТ-1), а шмат пазней, у 1990 годзе, пастаноўка атрымала дзяржаўную ўзнагароду.

Дамінантай у гэтай зале з'яўляецца стылізаваная сцэна, а для стварэння сапраўднай тэатральнай атмасферы ёсць і кулісы. На экране, быццам на сцэне, можна паглядзець усе спектаклі, пастаўленыя па творах Янкі Купалы.

Многія фотаздымкі, багата прадстаўленыя ў экспазіцыі, адлюстроўваюць аса-

пачытаць вершы, ён адчыняў свой сейф і гартаў рукапісы, каб нешта выбраць Уладзіслава Францаўна заўжды стаяла побач і падказвала: той чытай, а гэты не чытай... Калі ж прыгадаць, які тады быў час, задумваешся: а ці не была ў яе паводзінах абачлівасць і мудрасць? Ёсць успаміны Алеся Ульянава, які ўвайшоў у давер да Янкі Купалы і даносіў чэкстам на паэта і яго сяброў. Ульянаў пісаў, што «ў Купалы ёсць злы геній, яго жонка, Купаліха, якая не дае яму ніколі гучна сказаць і якая баіцца, што ў выпадку якіх-небудзь змен яго савецкія выступы яму выйдучь бокам...»

Сучасны будынак музея ўзвылі ў 1960 годзе на тым месцы, дзе знаходзіўся дом паэта да вайны. Першых наведвальнікаў новай экспазіцыі прыняла ў 1961-м. Уладзіслава Францаўна памерла за некалькі месяцаў да адкрыцця экспазіцыі. «Ёсць тут нейкі сімвалізм: адышла яна толькі тады, калі ўжо ведала, што ў музей будзе стацыянарны будынак — амаль што ўсё было гатова...» — дзяліўся ўражаннем падчас экскурсіі Павел Каралёў.

Пра гісторыю праз сучаснасць

Музейнае жыццё, нягледзячы на працяглы перыяд пандэміі, не спыняецца. Супрацоўнікі ўстановы вынайшлі новую форму працы з наведвальнікамі: анлайн-выстаўкі, адкрыцці, прэзентацыі. Ствараецца шмат ролікаў з нагоды розных выставак і мерапрыемстваў: на сайце музея, на канале *YouTube* Купалаўскага тэатра, на старонках сацыяльных сетак у *Facebook* і *Instagram* можна паглядзець нават тэа з іх, якія ўжо адбыліся.

З апошніх паступленняў у фонды ўстановы — серыя работ Васіля Шаранговіча да твораў Янкі Купалы, якая цяпер экспануецца. Экспертная камісія адзначыла, што работы ўнікальныя, бо ствараліся яны ў незвычайнай для мастака тэхніцы.

З апошніх набыткаў і скульптура паэта пад назвай «А хто там ідзе?» работы мастака Льва Гумілеўскага. Адносна яе можна сцвярджаць, што твор — як застылы ў імгненні крык на ўвесь свет аб народзе — настолькі трапна мастак перадаў ідэю верша. «Збіраем мы і кнігі, прысвечаныя Купалаўскаму тэатру. Прыносяць шмат нам рэчаў таго часу, дзеляцца ўспамінамі. Для нас важна ўсё, што можа раскрыць «белыя плямы» ў жыцці і творчасці Янкі Купалы. Іх насамрэч яшчэ шмат, — распавядала Марына Плаўская. — Гэта ж датычыць і смерці паэта. Мы спадзяваліся, што архівы будуць адкрытыя для таго, каб больш падрабязна даведацца пра апошнія хвіліны творцы. Неаднойчы пісалі лісты ў архіў КДБ, але штотараз нам адказвалі, што ніякіх дакументаў няма, акрамя копіі паведамлення на імя Берыі аб смерці Купалы, дзе нават імя яго напісана з памылкай (з дакументам можна азнаёміцца ў экспазіцыі)...»

...Мінае час, усё ў музеі асучасніваецца, але мемарыяльныя пакоі застаюцца тымі самымі. У рабочым кабінце Купалы — штучны пляж. Паэт прывозіў з мора каменчыкі і рассыпаў іх дома на падлозе, калі яму было асабліва сумна, перабіраў іх, успамінаючы дні адпачынку... Усё застаецца такім, як было пры жыцці паэта, — не хапае толькі яго самога (экспазіцыя адноўлена па фотаздымках, мастацкае вырашэнне Аляксандра Давідовіча). Але тэа, хто прыходзіць у Купалаў дом, падчас экскурсіі могуць паслухаць у запісе сапраўдны голас паэта — ён чытае верш... Можна ўявіць, што Купала недзе побач — і зараз ты зазірнеш у яго вочы, каб падзякаваць за цеплыню і гасціннасць дома. За тое, што ён — Янка Купала — быў...

Яна БУДОВІЧ, фота аўтар

Партфель, з якога пачынаўся музей. Фрагмент экспазіцыі Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы.

блівасці таго часу, калі ствараўся музей. На адным з іх — пастаноўка «Паўлінкі» ў 1913 годзе ў Пецярбургу, там зацёртыя два абліччы: адно, Аркадзя Смоліча, — цалкам, другому чалавеку, Вацлаву Іваноўскаму (які падчас вайны быў бургамістрам Мінска) дамалявалі бараду. Здымак гэты здавала Паўліна Мядзёлка, а пасля ўбачыла на ім змены... Мусіць, музейшчыкі, якія прынялі фота ў калекцыю, перасцерагаліся. Ёсць гэты ж здымак з іншых паступленняў — усе абліччы на месцы.

Дарэчы, з успамінаў Паўліны Мядзёлкі можна меркаваць, што Уладзіслава Францаўна была вельмі ўладнай жанчынай, кантралявала ўсе справы Купалы. Калі падчас застолляў паэта прасілі

Старонкі братняй дружбы

Беларуская літаратура ва Узбекістане

Ведаючы пра тое, што з Узбекістанам, узбекскай літаратурай з беларускіх пісьменнікаў найперш звязаны імёны Якуба Коласа, Эдзі Агняцвет, Сцяпана Ліхадзіёўскага, Аркадзя Мардвілкі, мы неак глумяем астатнюю інфармацыю пра прысутнасць беларускага мастацкага слова ва Узбекістане. А між тым гісторыя сувязей — гэта і гісторыя публікацый многіх іншых аўтараў. У тым ліку — і публікацый у перыёдыцы, калектыўных зборніках. Адным з першых ва Узбекістане чытачу на роднай мове стаў вядомы беларускі пісьменнік Андрэй Александровіч — па выступленні ў калектыўным зборніку ў 1931 г.

Яркі прыклад увагі да беларускай літаратуры ва Узбекістане — дарога народнага паэта Беларусі Максіма Танка да ўзбекскага чытача. Першыя вершы таленавітага творцы былі надрукаваны ў Ташкенце ў 1951 г. — у адным з калектыўных зборнікаў. Перакладчыкі — А. Мухтар, Міртэмір. З творчай біяграфіі Аскада Мухтара. Нарадзіўся ўзбекскі прэзідэнт, паэт і перакладчык 23 снежня 1920 года ў Фергане. У 11 гадоў застаўся сиратаю. Вышэйшую адукацыю атрымаў на філалагічным факультэце Сярэднеазіяцкага дзяржаўнага ўніверсітэта, які закончыў у 1942 годзе. З 1957 па 1969 г. — сакратар Саюза пісьменнікаў Узбекскай ССР. Працаваў у літаратурна-мастацкіх часопісах «Шалк юлдузі» і «Гулістан». Загадваў кафедрай узбекскай літаратуры ў Андыжанскім педагагічным інстытуце. Першыя творы Аскада Мухтара надрукаваў у 1938 годзе. Першым буйным прэзідэнтскім творам узбекскага пісьменніка стаў раман «Сёстры» (1954). Пазней напісаў і выдаў раманы «Нараджэнне», «Час у маім лесе», «Чынара», «Аму». Рэвалюцыйную тэму закрануў у «Каракалпацкай апавесці» і паэме «Далучаны да бясмерця». Пераклаў на ўзбекскую мову творы А. С. Пушкіна, М. Ю. Лермантава, М. Горкага, У. У. Маякоўскага, А. А. Блока, Т. Р. Шаўчэнкі. За творчыю, педагагічную працу, грамадскую дзейнасць адзначаны двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, ордэнам Дружбы народаў, медалём «За працоўную адзнаку», Дзяржаўнай прэміяй Узбекскай ССР імя Хамзы (за раман «Чынара», 1973), ордэнам «Буюк хізматлары учун» (пасмяротна, 2003). Памёр у 1997 годзе.

Аскад Мухтар.

Міртэмір (1910—1978) — узбекскі паэт. Народны паэт Узбекістана. Узнагароджаны ордэнамі «Знак Пашаны», Працоўнага Чырвонага Сцяга. Адукацыю атрымаў у Педагагічнай акадэміі ў Самаркандзе, дзе ў 1932 годзе закончыў грамадска-літаратурны факультэт. Быў рэпрэсаваны ў 1930-я гг., але ў хуткім часе вызвалены. Працаваў у розных кніжных выдавецтвах і Саюзе пісьменнікаў Узбекскай ССР. Першыя творы Міртэміра былі надрукаваны ў 1926 годзе. У 1928-м выдаў першы паэтычны зборнік «У абдымаках праяннёў». Аўтар вершаваных зборнікаў «Зафар», «Усхваляванасць», «Камуна», «Сталіца», «Помста», «Новыя вершы» і іншых кніг. Міртэмір пераклаў на ўзбекскую мову паэмы М. А. Някрасава «Каму на Русі добра жыць», Шага Руставелі «Віцязь у тыгравай скуру», творы А. С. Пушкіна, М. Ю. Лермантава, Абая, Рабіндраната Тагора і іншых пісьменнікаў свету.

У 1962 годзе вершы беларускага паэта выходзяць у калектыўным зборніку беларускай паэзіі на ўзбекскай мове. Перакладчык — Маўлон Ікрам. У гэтым жа годзе ва Узбекістане выдаецца і асобны зборнік вершаў і паэм Максіма Танка. І надалей творчасць Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Ленінскай прэміі, старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі з зайздроснай сістэмнасцю прадстаўляецца ўзбекскаму чытачу на яго роднай мове — у 1967, 1972, 1973, 1974, 1978, 1981, 1982, 1983 гадах у газетах і часопісах «Узбекистон маданияти», «Узбекистон адабиети ва санъати», «Ёш ленинчи», «Тошкентокшоми», «Совет Узбекистони», іншых літаратурна-мастацкіх і грамадска-палітычных перыядычных выданнях. Перакладчыкі — С. Рахман, Ю. Эшбекаў, Т. Убайдуло, Р. Мукімаў, З. Камілаў, Х. Салах... Была і публікацыя пра творчасць Максіма Танка ва ўзбекскай перыёдыцы — артыкул у газеце «Комунна» 17 верасня 1982 г.

Чатыры кнігі народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава пабачылі свет у Ташкенце ў перакладзе на ўзбекскую мову — у 1966—1987 гадах. Перакладчыкі — Х. Турабекаў, Х. Эргашаў, М. Фазілаў. Дарэчы, асноўным перакладчыкам з'яўляецца Х. Эргашаў.

Тройчы выступаў ва Узбекістане з апавяданнямі беларускі прэзідэнт Васіль Хомчанка: у газеце «Ташкент окшомі» 20 верасня 1979 года, у майскім нумары часопіса «Гунча» за 1982 год і ў калектыўным зборніку ў 1982 годзе. Народны пісьменнік Беларусі Іван Шамякін быў сроднааўтараў, якіх добра ведаў узбекскі чытач. Многія яго прэзідэнтскія кнігі прыходзілі ў Ташкент на рускай

мове, як і многія яго творы ўзбекскі чытач адкрываў па публікацыях у «Роман-газете», «Дружбе народов», іншых цэнтральных, усесаюзных літаратурна-мастацкіх часопісах. А ў 1966 і 1988 гадах ва Узбекістане асобнымі выданнямі выйшлі раманы Івана Шамякіна. «Атланты і карыятыды», у прыватнасці, пераклаў Э. Мусаеў. Друкаваліся і асобныя апавяданні Івана Шамякіна на ўзбекскай мове. Іх перакладчыкі — Р. Алімаў, Ф. Ганіхаджаеў. З вершам у газеце «Ёш ленинчи» 29 сакавіка 1974 года выступіў беларускі дзіцячы паэт Станіслаў Шушкевіч. У 1974 г. для калектыўнага зборніка адно з апавяданняў Алеся Якімовіча пераклаў на ўзбекскую мову Э. Мірабідаў. З 1962 па 1979 г. шмат выступала з вершамі ва ўзбекскай перыёдыцы беларуская паэтэса Еўдакія Лось — у газетах і часопісах «Совет Узбекистони», «Узбекистон маданияти», «Гулістан», «Шарк Юлдузі», «Тошкент окшомі». Сярод перакладчыкаў твораў беларускай паэтыкі — легендарная паэтэса Зульфія, якая была цесна звязана з Беларуссю праз сяброўства з Якубам Коласам, Эдзі Агняцвет і двойчы, а мо і болей, гасцявала ў Мінску, у Беларусі.

У газетах і часопісах Узбекістана было змешчана нямала твораў паэта Валянціна Лукшы, адрасаваных дзецям, — у перакладах Р. Таліба, А. Кучымава. А ў 1986 годзе выйшла ў Ташкенце і асобная кніга Валянціна Лукшы ў перакладзе на ўзбекскую мову. З снежня 1982 года ў газеце «Узбекистон адабиети ва санъати» быў надрукаваны пераклад верша Петруся Макаля (пераўвасабленне на ўзбекскую ажыццявіў К. Рахімбаеў).

У 1985 годзе ў Ташкенце выйшла ў перакладзе на ўзбекскую мову кніга прозы Вольгі Іпатавай «Дваццаць хвілін з Немезідай». А яшчэ Вольга Іпатава друкавалася ў часопісе «Ёшлик» (сакавіцкі нумар за 1983 год) і газеце «Тошкент окшомі» (16 лютага 1983 года быў надрукаваны яе верш у перакладзе С. Джабара). Дарэчы, творы Вольгі Іпатавай друкаваліся ва Узбекістане і на рускай мове, у прыватнасці ў «Ферганскай правде». Перакладчык — І. Маткарымаў. Маскоўскае выданне зборніка прозы Вольгі Іпатавай «Узелок Святогора» (1986) не абышлося без удзелу ўзбекскага пісьменніка І. Маткарымава як перакладчыка прозы беларускай пісьменніцы на рускую мову.

Узбекскіх перакладчыкаў заўжды прыцягвала творчасць народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова. У 1963 годзе выйшла яго ўзбекская кніга. Сярод перакладчыкаў народнага паэта Беларусі — М. Бабаеў, Г. Гулям, Мірмухсін, Ш. Курбан і іншыя ўзбекскія творцы. Дзве кнігі паэзіі народнага песняра Беларусі Янкі Купалы выдадзены ў Ташкенце ў 1953 і 1983 г.

Многія вершы Янкі Купалы надрукаваны на старонках часопісаў і газет «Шарк Юлдузі», «Совет Узбекистони», «Узбекистон адабиети ва санъати», «Тошкент окшомі», «Тошкент хакикати», іншых перыядычных выданняў. Перакладчыкі паэзіі беларускага класіка — Зульфія, Хамід Гулям, М. Бабаеў, згаданы ўжо Міртэмір...

У Ташкенце выдадзены на ўзбекскай мове і дзве кнігі вершаў Васіля Віткі — у 1966 і 1979 г. Перакладчыкі паэзіі Васіля Віткі — М. Бабаеў, П. Мумін, літаратары, якія і самі шмат пісалі для юнага чытача. Вядомы ўзбекскаму чытачу і Анатоль Вяцінскі — па публікацыі ў газеце «Тошкент хакикати» 8 красавіка 1980 года (перакладчык — Н. Мухтараў). Друкаваўся з вершамі ва Узбекістане і народны паэт Беларусі Ніл Гілевіч. У дзіцячай газеце «Ленин учкуни» болей як у дзесяці нумарах публікавалася на ўзбекскай мове адна з апавесцей Міхаса Герчыка (у 1960 годзе).

Шкада, што ўсяго толькі адным вершам адкрыты, знаёмы ўзбекскаму чытачу класік беларускай літаратуры, вялікі сын зямлі беларускай Максім Багдановіч — размова пра публікацыю «Санета» ў газеце «Узбекистон адабиети ва санъати» («Узбекская літаратура і мастацтва») 11 снежня 1981 года. Перакладчык — С. Рахман.

У розныя гады ў Ташкенце выдадзены калектыўныя, анталогічнага характару зборнікі беларускай паэзіі і прозы, дзе на ўзбекскай мове былі прадстаўлены творы класікаў і сучаснікаў — Андрэя Александровіча, Эдзі Агняцвет, Ніны Тарас, Тараса Хадкевіча, Міколы Хведаровіча, Станіслава Шушкевіча, Кандрата Крапівы, Сцяпана Ліхадзіёўскага, Алега Лойкі, Максіма Лужаніна, Еўдакіі Лось, Міхаса Лынькова, Петруся Макаля, Міхаса Машары, Івана Навуменкі і іншых вядомых аўтараў. Відавочна, што да гэтага бібліяграфічнага зрэзу, да гэтага бібліяграфічнага эсэ варта было б дадаць веданне пра тое, як гэтыя кнігі, іншыя публікацыі былі ўспрыняты ў свой час узбекскімі крытыкамі, чытачамі.

Ва Узбекістане развіваецца і багатая нацыянальная літаратура на каракалпацкай мове. Усяго агульны лік каракалпакаў сягае да 600 тысяч чалавек. З іх недзе ад

390 да 500 тысяч чалавек жыве ў Рэспубліцы Каракалпакстан ва Узбекістане. Найболей — у Хівінскім аазісе і Ферганскай даліне. Існуе і каракалпацкая нацыянальная літаратура. На каракалпацкую мову перакладзены творы Якуба Коласа, Янкі Купалы, Аркадзя Куляшова, Петруся Броўкі, Івана Калесніка. Перакладчыкі — В. Піржанаў, Х. Жумашаў, Л. Даўлен, Ю. Аймуратаў.

Вывучаючы беларуска-ўзбекскія літаратурныя сувязі, нельга абысці ўвагай і тыя факты вандровак, творчых сустрэч, якія ладзілі ў Ташкенце, Узбекістане беларускія літаратары. Так, лёсы Якуба Коласа, Сцяпана Ліхадзіёўскага, Эдзі Агняцвет, Аркадзя Мардвілкі ў сувязі з Ташкентам — эпизоды вядомыя. А ў Ташкенце і Андыжане жыві і працаваў у Вялікую Айчынную вайну крытык, тэатразнавец Міхася Модэль. У 1943—1944 гг. ён займаў пасаду дырэктара тэатра імя У. Маякоўскага ў Андыжане. У адным з тэатраў Ташкента на пачатку 1950-х гг. галоўным рэжысёрам працаваў беларускі драматург Віктар Галаўчынер. Агледзіны па коласаўскіх мясцінах Ташкента праводзіў (і пасля шмат пісаў пра гэта ў беларускай перыёдыцы) публіцыст, літаратуразнаўца, краязнаўца Мікола Жыгоцкі. У фестывалі паэзіі ў Ташкенце прымала ўдзел паэтэса Галіна Каржанеўская.

Рысалат Хайдарова.

...Народны паэт Рыгор Бардулін, наведваючы Ташкент, Узбекістан у сакавіку 1981 г., пакінуў пра сваю паездку цікавыя дзённікавыя запісы. Літаратар згадвае сустрэчы з узбекскімі пісьменнікамі — Ібрагімам Рахімам (1916—2001), Мухамадам Алі (нарадзіўся ў 1942 годзе), Шарафам Рашыдавым (1917—1983; на той час — першы сакратар ЦК Кампартыі Узбекістана), Абдулоу Арыпавам (нарадзіўся ў 1941 годзе) і іншымі. Сапраўдны мастак слова Рыгор Бардулін вобразна, рэльефна замалёўвае прыроду, ландшафт Ташкента і іншых гарадоў, дзе давалася пабываць. Дзеліцца ўражаннямі ад знаёмства з простымі ўзбэкамі: «А ралля і першая трава, сад цвіце, і раптоўна жабы, як перапонкі не лопнуць. Зямля стала ўмомант хатняй.

Канцэрт. Дзеткі цікава на дзвюх мовах — славяне паўзбекску, а ўзбек маленькі па-руску. У Андыжане нарадзіўся Султан Джур (пахаваны ў нас на Гомельшчыне).

Значыць, усё ў парадку, калі ўспыхвае авіяцыя пры імені Абдулы Арыпава, значыць, эстафета ёсць — на ўзбекскай мове Арыстоцель, Гётэ, Дантэ...»

Старонкі братняй дружбы беларускай і ўзбекскай літаратур працягваюць пісацца і сёння. Нядаўна гасцяваў у Ташкенце, удзельнічаў у міжнароднай канферэнцыі, прысвечанай узбекскай літаратуры, паэт, прэзідэнт з Мінска Ганад Чарказян. Беларускі паэт Казімір Камейша надрукаваў у газетах «Звязда» і «Літаратура і мастацтва» новыя пераклады з паэзіі легендарнага Алішэра Наваі. А ў Грамадскім прэс-цэнтры Дома прэсы ў Мінску зусім нядаўна прайшоў круглы стол, прысвечаны беларуска-ўзбекскім літаратурным і гуманітарным сувязям. Праца пляцоўкі, прысвечанай дыялогу творчай дружбы, праходзіла ў анлайн-рэжыме. З беларускага боку ўдзел у размове прынялі намеснік дырэктара Выдавецкага дома «Звязда» — галоўны рэдактар газеты «Літаратура і мастацтва», перакладчык Аляксей Чарота, галоўны рэдактар часопіса «Нёман», паэтэса, перакладчыца, літаратуразнаўца Юлія Алейчанка, дырэктар Літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Аляксандр Храмы. З узбекскага — прэзідэнт, перакладчыца, літаратурны крытык Рысалат Хайдарова, паэт, прэзідэнт, публіцыст, драматург Кучкор Наркабіл, саветнік па палітычных пытаннях Пасольства Рэспублікі Узбекістан у Рэспубліцы Беларусь доктар палітычных навук Даніяр Абідаў, саветнік міністра замежных спраў Рэспублікі Узбекістан Рахматула Назараў і іншыя зацікаўленыя асобы.

Дарэчы, круглы стол па беларуска-ўзбекскім літаратурным сувязях прайшоў у Мінску ў Літаратурным музеі Янкі Купалы і ў 2019 годзе. Тады да ўдзелу ў яго рабоце прыцягнілася і вялікая дэлегацыя ад Саюза пісьменнікаў Узбекістана, у складзе якой быў старшыня нацыянальнага творчага аб'яднання Сіражыддзін Саід, а таксама — узбекскі літаратуразнаўца, сын Сцяпана Ліхадзіёўскага, які доўгі час жыві і працаваў у Ташкенце, доктар філалагічных навук Анатоль Ліхадзіёўскі. Сярод беларускіх удзельнікаў былі дырэктар Літаратурнага музея Янкі Купалы Алена Ляшковіч, колішні дырэктар выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» Уладзімір Андрэевіч, нашчадкі народнага песняра Беларусі Якуба Коласа — унучка паэта Марыя Міцкевіч і праўнучка літаратуразнаўца, галоўны захавальнік фондаў Літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа кандыдат сацыялагічных навук Васіліна Міцкевіч.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Як і чым мы пішам

Спачатку было слова і слова гэтае было прагаворана кімсьці вусна. І настолькі даўно, што сучаснаму чалавеку, які жыве з хуткасцю абнаўлення стужкі ў сацыяльнай сетцы або на навінавым сайце, такую колькасць часу нават цяжка ўявіць. Ды і не трэба, па вялікім рахунку, бо ўменне мысліць у глабальных гістарычных маштабах — навык спецыфічны і можа спатрэбіцца толькі ва ўнікальных абставінах. Але яшчэ больш складана сучаснаму чалавеку ўявіць, што нашы продкі далёка не адразу прыйшлі да таго, што свае думкі, казкі, гісторыю і іншае можна захоўваць для будучых пакаленняў пры дапамозе пісьма. Мы настолькі прызвычаліся ператвараць усе аспекты нашага жыцця ў тэкст (асабліва гэта актуальна ў святле вядомай формулы, якую вывелі постмадэрністы, — «свет ёсць тэкст»), што ў галаве не ўкладваецца, як гэта можна перадаваць веды і дзяміцца інфармацыяй, ствараць творы мастацтва ва ўмовах, калі нішто не існуе на носьбітах больш надзейных, чым чалавечая памяць.

Але нягледзячы на тое, якое важнае месца тэкст займае ў жыцці, мы парадаксальна мала задумваемся аб сродках, якія выкарыстоўваем для яго стварэння. Шмат хто кожны дзень карыстаецца смартфонамі або камп'ютарамі (радзей — звычайнымі шарыкавымі ручкамі ці (ужо зусім рарытэт) друкаванымі машынкамі) для адпраўкі паведамленняў, падрыхтоўкі рабочых тэкстаў: ці то журналісцкі рэпартаж, ці то лекцыя, ці то звычайная SMS сябра. І гэты пастаянны паток мікратэкстаў

прымусяць задумацца сучаснага чалавека аб важнасці самой сутнасці такой з'явы, як пісьменнасць, і прадставіць гісторыю Беларусі праз развіццё сродкаў для пісьма ды розных пісьмовых тэхнік.

Першая задача вырашаецца, хутчэй, праз эстэтычны бок экспазіцыі. Многія наведвальнікі, напэўна, будуць здзіўлены тым, з якой фантазіяй падыходзілі майстры мінулага да вырабу пісьмовых прылад, а пакупнікі — да выбару інструмента, з якім ім давядзецца працаваць кожны дзень. Разнастайнасць канцылярскіх прадметаў сапраўды ўражае. Усё-такі да эпохі сучаснага прамысловага дызайну, які імкнецца ўніфікаваць і спрасціць усе вырабы, людзі стараліся нават у побыт прыўнесці хоць нейкую эстэтыку: ці тое асадка, ці то пяро. І гэта выразна перасякаецца з нашым часам, калі людзі зноў пачынаюць надаваць увагу дробным бытавым рэчам, імкнучыся ўпрыгожыць жыццё, таму выстаўка як нельга дарэчы.

Пісьмовыя прылады вышэйшых слаёў грамадства.

Пачынаючы ад «рускага шыку», паводле правілаў якога нажы для папер, чарніліцы і астатнія прыборы абавязкова павінны быць творами ювелірнага мастацтва з інкрустацыяй, эмаллю і залачэннем, і заканчваючы чарніліцамі або пісьмовымі прыборамі эпохі мадэрн, якія ўражваюць тым, як лёгка суровы метал у руках майстроў набывае любя, нават самыя «прыродныя», формы, экспазіцыя дазваляе ўбачыць у звычайных, самых натуральных працэсах стварэння лістоў або подпісу дакументаў нешта, падобнае на мастацтва. Бо, падобнае на мастацтва. Бо, як пісаў Оскар Уайльд у сваім рамане «Партрэт Дарыяна Грэя», прыгажосць у вачах таго, хто глядзіць, і калі чалавек захоча зрабіць са сваёй штодзённасці нешта прыгожае, то знойдзе спосаб. І, як дэманструе выстаўка, беларусы сапраўды знаходзілі мноства такіх спосабаў.

Поўны пісьмовы набор, які складаецца з некалькіх асадак, пячатка, канцылярскіх нажоў і футляраў для іх.

здаецца абсалютна натуральным, з-за чаго мы значна часцей задумваемся пра сутнасць тэкстаў, пра тое, што напісаць, а не пра тое, пры дапамозе чаго. І гаворка цяпер нават не пра інтэрнэт або тэхналогію паўправаднікоў. Ёсць нешта, што мы ўспрымаем сёння выключна як належнае, і гэтае нешта — пісьменнасць, сама пісьменнасць як феномен чалавечай культуры.

Выстаўка «Тайны канцылярыі» прымушае сучасніка спыніцца, рассунуць шторы бесперапынных патокаў інфармацыі, падобных на тэа, што мы ўбачылі ў фільме «Матрыца» дзякуючы працы дызайнера Саймана Уайтлі, і паглядзець у акно. Тады наведвальнік здолее ўбачыць увесь велізарны шлях, што прайшлі тэхнікі пісьменнасці на тэрыторыі нашай краіны. Вядома, прылады для пісьма з каменнага стагоддзя на выстаўцы не прадстаўлены, што нядзіўна, бо іх захавалася даволі мала (да таго ж нельга забываць: вялікая частка экспанатаў — гэта асабістая калекцыя Уладзіміра Ліхадзедава, а знайсці настолькі старажытныя экспанаты нават для такога буйнога калекцыянера — справа няпростая), але вось пра тое, чым пісалі ў ВКЛ, дзякуючы экспазіцыі, даведацца можам. Выстаўка выдатна спраўляецца з дзвюма асноўнымі задачамі, якія пазначыў Аляксандр Суша, намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі — дырэктар па навуковай рабоце і выдавецкай дзейнасці:

Драўляныя пісьмовыя прылады з аніمالістычнымі матывамі.

Калі ж казаць пра другую задачу, то мы пераходзім да інфармацыйнага аспекту выстаўкі. Аляксандр Суша адзначыў, што экспазіцыя паказвае дзіўнае кола часу праз эвалюцыю пісьмовых прылад. Калі спачатку людзі ўспрымалі тыя ж пісала і сцілус выключна як рэчы ўтылітарныя, а таму не імкнуліся індывідуалізаваць, то пасля, наадварот, зрабілі спосабам самавыяўлення, даступным спачатку толькі адукаваным і багатым. Так, у экспазіцыі мы можам убачыць і пісьмовыя прылады сваякоў Станіслава Манюшкі або пісьмовы прыбор вядомага прадпрыемальніка Палякова, і калекцыйныя асадкі на пер'і, выпушчаныя да юбілеяў значных культурных дзеячаў: у нейкі момант у свядомасці людзей адбыўся пералом, і яны сталі ўспрымаць пісьмо не проста як бытавую неабходнасць, але і як працэс, які ў нейкай ступені можна назваць сакральным. І гэты пераход заўважны па выстаўцы. Але мінуў час, і на змену індывідуальным вынаходкам рускага дваранства або адмысловым вынаходкам мадэрну прыйшла эпоха прамысловага дызайну. І паліцы крам запаўняюць аднолькавыя алоўкі, ручкі, сшыткі і гэтак далей. З'ява ніколькі не негатыўная, але, тым не менш, гэта яркая і важная характарыстыка часу і той дзяржавы, у складзе якой практычна ўсё XX стагоддзе была Беларусь.

І цяпер мы бачым прыкладна тое ж, што і ў Саветкім Саюзе: тысячы тыпавых канцылярскіх прадуктаў, якія адрозніваюцца толькі па ўмоўных характарыстыках. Аднак час не стаіць на месцы, робіць свой віток. Мы ведаем, што, напрыклад, ручкі Паркер становяцца своеасаблівым сімвалам дастатку і прыналежнасці да ўмоўнай эліты, а дзеці заляпляюць тыпавыя вокладкі сшыткаў стыкерамі, каб індывідуалізаваць прамысловы прадукт. Гэты віток адбываецца на нашых вачах, але мала хто звяртае на яго ўвагу.

А вось арганізатарам выстаўкі «Тайны канцылярыі» ўдалося пабудаваць экспазіцыю такім чынам, што яна актуалізуе гэтыя працэсы, дае магчымасць асэнсаваць прадметы, дзякуючы якім мы сёння можам пастаянна генерываць новыя тэксты.

Каштоўнасць выстаўкі становіцца відавочнай, калі глядзець на яе ў перспектыве, калі паспрабаваць ахапіць поглядам усе эпохі, што прадэманстраваны праз эвалюцыю пісьмовых прылад. Гэта своеасаблівы таймлайн нашай гісторыі і ў нейкай ступені цэласнае завершанае выказанне аб развіцці нашай культуры да XXI стагоддзя. Выстаўка «Тайны канцылярыі» будзе працаваць да 15 лістапада.

Цімур ВІЧУЖАНІН
Фота Кастуся ДРОБАВА

«Нясу адказнасць за сваю Айчыну...»

Ёсць паэты, да творчасці якіх не станеш звяртацца, калі хочацца гарманізаваць душэўны стан, знайсці страчаны пункт апоры, вярнуць пэўную ўнутраную раўнавагу. Бо іх вершы прымусяць вынаходзіць новыя аргументы ў дыялогу «я — краіна» і «я — грамадства», расшкматаюць і без таго парушаныя знешнімі абставінамі рэшткі прымальнай карціны свету. У ліку такіх творцаў — Міхась Башлакоў, лірыка якога вызначаецца моцным грамадзянскім пачаткам. Чарговы раз можна ў тым пераканацца, азнаёміўшыся з кнігай паэзіі «На зветраных шляхах», што сёлета пачыла свет у выдавецтве «Беларусь».

*Цень бяроз жаўталістых
Птах зразае крылом...*

Ці:
*На ватмане густых бяроз
Вясна лісткі надрукавала.
І акуюцца нечы лёс
У мітусню і шум вакзала.*

Скарыстаўшы мінімальныя сродкі выяўлення, лаканічна, без складанай вобразнасці і мудрагелістасці, паэт дасягае якасці ў стварэнні настрою і перадачы эмоцыі. Адрэзаныя намяляваную карцінку — нічога ні адняць, ні дадаць.

Але калі чытаць кнігу запар, не прпускаячы ні радка, то бліжэй да сярэдзіны пачынаеш лавіць сябе на тым, што здагадваешся, за якім прадметам (ці з'явай) якія будуць характарыстыкі, параўнанні і эпітэты. Так, пры апісанні восені ў кожным другім-трэцім вершы не абдызецца без залатых бяроз і срэбных павуцін; пры стварэнні летня-весняга настрою абавязкова будзе трапятая-звінец у вышыні і песня, і жаўрук, «удаль» будзе клікаць дарога, а з ёю ў большасці выпадкаў зрыфмуюцца «ногі». Ствараецца ўражанне, што, як у фізічным свеце паэт ходзіць па знаёмых сцяжынах, дзе ўжо шмат разоў бываў і ўсё ведае на памяць, так і яго лірычны герой у свеце паэзіі вандруе шляхамі, ужо добра сходжанымі і зведанымі, дзе нішто не можа ні спалохаць, ні здзівіць. Але варта яму хаць б на крок збочыць, і... атрымліваецца нешта лёгка-напаўжартоўна-празрыстае, зусім ненапружлівае і мілае ў сваёй прастаце:

*Спіць кот ляны...
Мне ж сняцца сны,
Што найразумны Эліэт
Цікуе,
Як за мышкай кот...*

Асобна стаіць у паэзіі Міхася Башлакова інтымная лірыка. У выданні яна прадстаўлена

лічымі вершамі. Магчыма, лірычны герой ужо ўсё сказаў, што хацеў і што мог сказаць на гэтую тэму. Таму неабгрунтаваным падаецца завяршэнне верша «***Ах, гады...»: строга зададзеная мінорна-тужлівая лінія ўспамінаў аб юнацтве абрываецца высновай, што палягае ў зусім іншай плоскасці каардынат:

*Толькі плакаць
Давай мы не будзем —
Аб пражытым
Не варта тужыць...
Мы ж у Мінску жывём,
Не ў Бейруце...
Цэнтр Еўропы...
Чаго слёзы ліць?..*

Тэма восені скразная ў кнізе лірыкі Міхася Башлакова. Да яе паэт вяртаецца і ў вершах, і ў паэмах. Прычым гэта не толькі і не столькі пара года, колькі восень жыцця. Яна набывае рысы судзі, што падвядзе вынікі і спакуе рэчы, а ўласны лёс лірычны герой параўноўвае з долай лістка. Калі ж уявіць лісток, ён падуладны волі ветру: ляціць, куды яго нясе, трапечацца ў тым баку, дзе яго шкматае сказыш. Калі ж назіраць за асобай лірычнага героя, то падаецца, што ён насамаўраччэ не збіраецца схіляцца ў той бок, куды патрабуюць розныя абставіны, якія могуць уваваляцца ў вятрах ды завірухах. Ён ідзе туды, куды яго кліча сумленне, абавязак, доўг. Але хай бы ён дазволіў сабе якую-небудзьвольнасць, сапраўдную свабоду, скінуўшы панцыр дабрачыннасці і правільнасці, зрабіў тое, чаго яшчэ не рабіў, пабываў там, дзе яшчэ ніхто не быў да яго... Ці не атрымала б другое дыханне і паэзія, што выйшла б з-пад пяра Міхася Башлакова, ці не расцвілі б неверагоднейшымі кветкамі яго радкі?

Яна БУДОВІЧ

суайчыннікаў без спроб стварэння складанай вобразнасці і тонкай пачуццёвай гамы: яно тут без патрэбы, усё мусіць быць ясна, проста і зразумела.

Стаіць побач, але ўсё ж трохі саступае ў плане ўнутранай энергетыкі паэма «Беражыце сваю душу»:

*Як сумленне — ваша душа...
І не варта яна ні граша,
Калі вы за свае хацённі
Прадалі сатане сумленне...*

Напальванне нерва і нарастанне ўнутранай энергетыкі ў паэме адбываецца паступова, ад страфы да страфы. У першай частцы энергетыка радка павольная, нават трохі замаруджаная, узмацняецца ў другой частцы і ў трэцяй дасягае свайго эпагею (а ў плане апавядальнасці паэт ідзе ад разважанняў пра тое, што варта рабіць, каб душа (а ў дадзеным выпадку ёй тосна і сумленне) заставалася незаплямленай, потым выкрывае здрадніцтва і ўрэшце акрэслівае ўласную пазіцыю):

*Пакіньце ўсе свае забавы,
Калі Радзіма на мяжы
І крумкачы ля пераправы
Крыжач над рэшткамі душы...
...Хай будзе дрэнна — не схілюся,
Нічога ў вас не напрушу...
Не вам, а любай Беларусі
Аддам і талент, і душу...*

Ёсць у зборніку і іншыя перагуканні з Янкам Купалам, і яўныя, і няўныя адсылкі да яго вершаў. Вось — адна з іх:

*Мая паэзія не для палацаў,
Дзе ёсць шыкоўная ляпніна...
...Мая паэзія для шчырых,
Душой адкрытых і сумленных —
Як гукі непадкунай ліры,
Як словы ціхага малення...*

Згадваецца ***Я не для вас, паны, о не!.. — і па рытміцы, і сэнсава. Яскравым прыкладам грамадзянскай бескампраміснасці выглядае і «Ода з нагоды ўзнагароды», і паэма «Радзіму зберажы...»

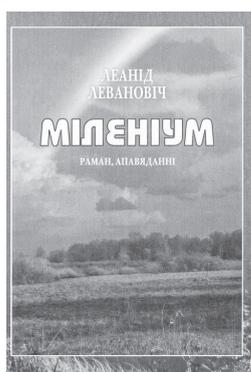
Другі вектар лірыкі Міхася Башлакова — пейзажны, прыродапісальны. Прычым вельмі часта ён перасякаецца з грамадзянскім. Паэт супрацьпастаўляе здрадніцтву, ненадзейнасці, карыстальнасці, праджасці і іншым заганам, уласцівым чалавеку, веліч прыроды. Ад размоў з сябрамі, якія абавязкова чымсьці засмуцяць душу і абвінавацяць у самых неверагодных грахах, лірычны герой уцякае ў поле, лес, на рэчку, у вёску. І вось тут у Міхася Башлакова сустракаюцца проста шэдэўральныя радкі і па вобразнасці, і па трапнасці назірання:

*Шэрых качак чароды.
Шапаціць чараты.
І такой адзінотай
Палыхне ад вады.*

Альбо:
*Дзень асенні, празрысты,
З гэтым летнім цяплом.*

Сціпласць і разняволенасць Махавікова

Раман «Міленіум» (Мінск, «Кнігазбор», 2019) — завяршэнне сямікніжка «Прыдняпроўская хроніка» — спроба пісьменніка і публіцыста Леаніда Левановіча звязаць два тысячагоддзі, узаўяўляючы падзеі 2000 года. Чытач, які адкрые заключную частку эпапеі, што лічыцца галоўным творчым дасягненнем аўтара, даведаецца пра яго погляды на некаторыя з'явы рэчаіснасці ды на жыццё ўвогуле. Магчыма, для поўнай карціны трэба было б пазнаёміцца з усімі часткамі сямікніжка, але пакуль паразважаем пра асобны твор.

Падзеі ў творы цалкам рэальныя. У якасці ключавой, якая згадваецца на працягу твора неаднаразова і займае амаль 7 старонак у самым пачатку, — трагедыя на Нямізе ў маі 1999 года. «П'яны натоўп» — асноўнае слова-вазлучэнне, што выкарыстоўваецца ў гэтым рэчывы. Аўтар — адэпт тэорый кшталту «нелёга гуляць, дзе некалі нехта паміраў»: «На касцях продкаў наладзілі піўное шоу. Ды на Сёмуху. Вялікае рэлігійнае свята. Вось Неба і адпомсціла». Ён неаднаразова настойвае на тым, што існуюць сатанінскія дні і не дае адказу, што ж увогуле можна рабіць з іх прыходам: «У нядзелю 30 мая 1999 года па ўсіх календарых быў пазначаны сатанінскі, злы дзень. У рэках і азёрах Беларусі патанула 17 (сямнаццаць!) чалавек». Між тым побач з абвінавачваннямі ды разважаннямі пра перадумовы і прычыны такіх здарэнняў, думаецца, чытачу хацела б бачыць абгрунтаваны высновы.

Адзін з найлюбімейшых прыёмаў аўтара — перакідванне ў часе, як правіла, не вельмі значнае, але істотнае. Так, у дзённіку ад сучаснасці Пятро вяртаецца не некалькі дзясяткаў гадоў назад і разважае пра трагічны лёс дзяцей самарскага двараніна Ільі Ульянава. Але, як і многія героі, ён раздае парады, накіраваныя ў мінулае. Пра будучыню гаворыць не бярэцца.

Мова. Якую б тэму аўтар ні пачынаў, яна можа плаўна перайсці ў пытанне занепакоенасці станам беларускай мовы. Так, героя кнігі можа нават узлаваць перадача па радыё, дзе, напрыклад, рэспандэнт распавядае, што ведае англійскую, нямецкую, французскую, польскую, сербскую мовы, а беларускай не валодае, бо гаворыць па-руску, ці нататнік ад беларускага банка, у якім няма ніводнага беларускага слова. На думку галоўнага героя, на папулярнасць (ці неппулярнасць) уплываюць розныя інстытуты, у тым ліку царква. Але, як ужо згадвалася раней, канкрэтных прапаноў пасля такіх

роздумаў не сустракаецца. Між тым Леанід Левановіч здольны паказаць багацце беларускай мовы, выкарыстоўваючы словы і выразы пэўных мясцовых гаворак. Дэманструе аўтар і веданне рускай мовы. Так, яго Пятро, у прыватнасці, мякка звяртае ўвагу на стылістычныя недарэчнасці Дастаеўскага ў творы «Ідыёт» і заўважае пры гэтым, што сам піша каротка, суха. З гэтым можна і паспрачацца, бо зацягнутасць і паўторы ўласцівыя Леаніду Левановічу не ў меншай ступені.

Каханне. Яно ў творы ці вечнае, ці позняе. У рамане збольшага паказваецца не як платанічнае пачуццё ці моцная эмацыянальная сувязь, а праз інтымныя стасункі. Аўтар нават не між радкоў, а напразці нібы імкнецца даказаць, што Пятро ў 60+ гадоў, як і некаторыя іншыя персанажы, — «малады дзед». Нібыта саромеючыся ўсё жыццё спытаць у сына пра інтымнае жыццё, ён аднойчы адважыўся. Ацаніць гэты дыялог па пэўных прычынах даволі складана, хоць, з іншага боку, у жыццёвасці такіх размоў ёсць свая каштоўнасць. Але ж неабходна крытычна ацэньваць некаторыя парады, якія дае сапраўдны сапернік Маркеса (калі гаварыць пра раман «Каханне падчас халеры»). І ўсё ж пра ролевыя гульні «сексуальнага Дзеда Мароза» і «гламурнай Снягуркі», эратычныя масажы і гэтак далей мы звыклі чытаць у маладзёжных аўтараў і пра маладзёжных герояў, таму Леанід Левановіч кідае выклік пэўнаму табу. У цэлым жа для дзённікавых запісаў некаторыя моманты, напрыклад, выглядаюць нават занадта сціпла.

На працягу чытання кнігі неаднаразова ўзнікала пытанне наконт жанравы прывалянасці «Міленіума». Аўтар быццам амаль не імкнецца па-мастацку адлюстраваць рэчаіснасць, адсюль і можа ўзнікнуць абвінавачванне падманутага чытача, які ўбачыць у творы не раман (важна адзначыць, што справа не ў каноне ці эксперыменце), а накіды да публіцыстычных артыкулаў. Нашмат болей Леанід Левановіч здолеў сказаць у апавяданнях — «пра сучаснікаў, іхнія клопаты, трывогі, пра іхнюю любоў да жыцця». Яны, між іншым, ідэйна і тэматычна нічым не адрозніваюцца ад «Міленіума», таму тым, хто ўпершыню звернецца да творчасці пісьменніка, лепш пачаць з малой прозы.

Яўгенія ШЫЦЬКА

«Аднаму з герояў рамана Пятру Махавікову падарылі на Новы год нататнік-штодзённік, ён даў сабе слова штодня рабіць занатоўкі, бо год 2000 незвычайны. Слова Пятро стрымаў, у выніку нарадзіўся адмысловы дзённікавы раман з 12 раздзелаў, які стаў стрыжнем кнігі, вакол яго, нібы вінаградная лаза, абвіваюцца астатнія 16 раздзелаў твора» — такія словы змешчаны ў анатацыі і, па шчырасці, дадаць да іх няма чаго, бо сюжэт існуе ў кнізе толькі фармальна. Сачыць за ім на працягу 300 друкаваных старонак амаль немагчыма. Розныя героі, якіх даволі шмат, узнікаюць у розныя перыяды жыцця ва ўспамінах, сваіх ці чужых. Пэўным чынам яны ўсе ўзаемазвязаны, але на самым сюжэце гэта не адбываецца. Чытачу проста распавядаюцца гісторыі жыцця ў перапынках паміж дзённікавымі запісамі.

Галоўныя героі — Андрэй Сахута, Уладзімір Бравусаў і аўтар вышэйзгаданага дзённіка — на працягу рамана разважаюць збольшага пра мінулае, бо ўсе яны, як і пераважная частка персанажаў, людзі сталага веку. Па прыныце «пра што чалавек шмат гаворыць, тое яго больш хвалюе» можна звярнуць увагу на некаторыя акцэнты «Міленіума».

Мінулае. Менавіта ім прасякнуты ўвесь твор. Гэта і невыпадкова: аўтар напісаў пра падзеі дваццацігадовай даўнасці. У гэтым плане не ўнікае моцнага адчування нейкай «гістарычнасці», бо, хутчэй за ўсё, значная частка рамана была створана яшчэ ў той час, не зусім далёкі, але ўжо і няблізкі. Калі ж казаць пра 80–90-ыя гады мінулага стагоддзя, якім ж казачна нададзена вельмі шмат увагі, пэўны «гістарызм» назіраецца.

Казімір КАМЕЙША

Прыцэнка

Пахне даўніной сасновых сцен,
Маладзіком і цёплай стайняй.
Добра бульба ранняя расце
У нашчадка Слуцкага паўстання.

Добра на расе відаць сляды.
Гляне сонца — тут і след твой знікне.
Па расе бягуць твае гады,
Па траве, да ног і колаў звыклай.

Знікла і да сонца гэтак шмат,
Знікла і на моры, і на сушы.
Думак самых здрадлівых кашмар
Ахінуў і сціснуў нашы душы.

Вядзьмулі сумёты ўсе вятры,
Вострыя, шалёныя не ў меру.
Стогнуць безбародыя бары —
Гладка пагаліла іх сякера.
Ты ж умеў усё: араць, касіць,
А прасіць — сумленне не давала.
Сонца спелай бэраю вісіць,
Хоць цяпла і смаку часам мала.

Колькі важыць клубень, не пытай,
Як не ўзважыў, колькі ён каштуе.
Маладая бульба — любата!
І свой кут люблю за любату я.

Рады я, што не мінуў мой лёс
Гэтай шырыні шчыроўнай пояс.
Там пшаніца ў пояс і авёс,
Там і тчэцца родныя слукі пояс.

Ведай: вастрём адным гараць
І рабочы плуг мой, і рыдлёўка.
І араць мне страшна, і капаць,
Ты з мяне не смейся, Камароўка.

Трэба так трымаць, умець трымаць,
І такія нават ведаць веды,
Каб ніякі провад не парваць,
Каб не загубіць чыйгосьці следу...

Плот

Адгароджаны ад свету
Дом і двор на ўскраі гэтым.
Сад, гарод і нават кветнік,
Адгароджае ітыкетнік.

Як завостраныя дзіўна
Плоту мёртвыя алоўкі.
Сам сябе адгарадзіў ён
Ад зязюлі і салоўкі.

Ёсць там птушка, што лятае
Не вышэй ад межаў плоту.
Вось і кажучь, птушка тая
Невысокага палёту.

Грэбляй чорнаю кладуцца
Па зямлі ад плоту цені.
Лёгка ў чорны зман замкнуцца
У дрымотным тым засценні.

Тут усё на варце пільнай,
Нават мышы рух шарготкі.
І таму за плот той ічыльны
Не пранікне нават плётка.

Хай бы вольным тут хадзіў я,
Пчолак з лётак выпускаў бы.
Па ўсім поясе сядзібу
Плоту патранташ сціскае.

Хай дарэшты ён замкнецца
Таямніцаю скразною.
Плот расце, вышэй бярэцца,
Лезе ўподбег за сцяною.

Там паўсюль спакою глянец,
На свой лад смуткуе ўсё там.
І трава паўзе, каб глянуць,
Што там дзеецца, за плотам.

Пэўна, двор там з муравой,
Вокны з бляскам пазалоты.
Можна жыць і крапівою,
Як прыгрэешся за плотам.

Дзе тут брамка, дзе тут выйце,
Пачужэла як усё там!..
Мы ж свае былі калісьці —
Плоць ад плоці, плот ад плоту...

Часам там грываць маторы,
Вараннем крычаць вароты...
На зямлі не шмат прасторы,
Але як жа многа плоту!..

Смага

Захліпаецца ўсё ад смякотнага чаду...
Пыл сцяной да аблок...
Знемагаюць сады...

Напаіў я каня і сасмяляты грады,
А для смагі маёй не хапае вады.
Хоць крычы: «АШ ДВА О-ОЙ!»,
Хоць зайдзіся ад крыку,
Хоць рыдлёўку бяры і капай, і капай...
Дзе мой голас?
Ён з неба самога паклікаў
І шапнуў:

— Ты крынічкі хаця не чапай!

Нават сонца само п'е з ракі і крыніцы,
Нават з той, што ты сам яшчэ ўчора спрамляў.
Трэба неба маліць,

Трэба небу маліцца!
Позна надта ты ўсё зразумела, Зямля!
Ну а лета даўно недзе збілася з тропу,
Заціскае, як цмок, надакучлівы смог.
І маўчаць студнякопы, мае сумнакопы,
Перасохла ад смагі і слова само.

Напаіў я каня, але скардзіцца каня.
Чую скруху балот, але сумна маўчу.
Не чакайце, не клічце мяне, магікане,
Хто апошні за вамі, пытаць не хачу...

Пятровіч

Ты — жнівеньскі,
Ты з лета, ты гарачы.
І вытрымкі, як бачна, не слабой.
Але ніхто не чуе і не бачыць,
Як часам ты спрачаешся з сабой.

І нават не згаджаешся, пярэчыш,
А потым зноў бярышся за сваё.
Бярэцца і жыццё даўно на вечар,
У свой палон бярэ паволі ён.

З таго палону людзі не ўцякаюць,
Хоць мараць і пра гэта, дзівакі.
З абдымкамі ў палоне не чакаюць,
Хваробы толькі там і гузакі.

А млын стары не ўсё старое меле,
Зярнят свяжэйшых падсыпае дзень.
І той цябе найлепей разумее,
Хто ў вечар з дня ўчарашняга ідзе.

Хай вечар нам не зычыць супакою,
А добра, што ўлагоджае вятры.
Хапае цішыні вакол, з якою
І цешаць нас, і лечаць дактары.

Хай бачаць вочы: мы яшчэ трымаем,
Памалу цягнем позняя віно.
А ўсё сваё, балючае, трымаем
Там, у сабе ўнутры, як за сцяной.

Хай наша ўсё глядзіцца нават смешна,
Жывём з віном, з віной, ды без маны.
Ты жнівеньскі, а я прышоў са снежня,
Мы з аднае далёкае вайны.

Ужо не людна на вярсе сустрэчнай,
Але вясна шуміць, сады цвітуць.
І па жыцці, абняўшыся сардэчна,
Вікенцэвіч з Пятровічам ідуць.

А пад Вялікдзень зноў прысніцца мама
У той, даўнейшай хаце, пры стале.
І сам, і хата родная таксама,
Даўно бядуем: мамы не стае.

Ніхто яе на свеце не замяніць,
І не паўторыць анідзе ніхто.
Без мамы гаснуць промні, рвуцца звенні,
І хата выглядае сіратой.

«Сыночак мамчын», — хай сабе смяюцца.

Вядома, мамчын. Чый жа я яшчэ?!
Дзве свечкі з воч маіх агнём ліюцца,
І сумны воск на сподачак цячэ.

Валянціна ПАЛІКАНІНА

Шчырая размова

За акном заваяе грае,
Чай гарачы на стале,
І гарыць, не дагарае
Свечка,
з ёю нам цяплея.

У сяброў праменяць твары,
Ноч — таемнасці радком —
Пасылае змрок рухавы
У пагодлівы наш дом.

Аб надзеі, аб любові
Спрэчку шчырую вядзём,
Ад найшчырае размовы —
Пекнаты святло кругом.

Пазіраю пільна ў твары,
Незмаўкальная ўначы
Пад п'явучы звод гітары
Шчырасць цёпла гучыць.

Над Белай Руссю белыя снягі —
Як белых рэчак

сцішаныя плыні —
Цякуць з нябёс, а белыя стагі
Лясоў растуць, сыходзячыся ў сіні.

Плывуць снягі на нівы і лугі,
На гарады і ціхія сяленні.
Над Белай Руссю белыя снягі
Бясконцыя, як і яе цяргенне.

Плывуць снягі ў зямныя берагі,
І ткуць дыван на мінскіх
вуліц плітак.

Над чорнай быллю белыя снягі —
На ціхі плач,
як светлая малітва.

Маўчыць зямля ў руках
святой тугі

Снягі — прысяга
ў вернасці Айчыне.

Над Белай Руссю белыя снягі —
Жыцця пачатак
і працяг няспынны.

Пераклад з рускай Міхася ПАЗНЯКОВА

Васіль КАЗАЧОК

Родная мова

Родная мова — матчына слова,
Што ад маленства ў сэрцы жыве.

Родная мова — водар жытнёвы
У час вечаровы на летнім жніве.

Родная мова — матчыны песні,
Што калыхалі-люлялі цябе.

Родная мова — жаўрук на прадвесні,
Водар раллі на вясенняй сябе.

Родная мова — гоман вясковы,

Крыкі гарэзлівай дзятвы на двары.
Родная мова — ручнік васільковы,
І дарагое нам слова «сябры».
Родная мова — сонцам сагрэты,
Першы на дрэве вясновым лісток.
У вершах і песнях спрадвеку апеты
Вольнасці нашай жаданы глыток.
Родную мову ты як аснову
Годнасці нашай заўжды беражы.
Роднае слова шануй і захоўвай,
Што Беларусь жыве, усім раскажы.

Паэзія

Мая паэзія — то сэрца жар,
Не здольна ні ліслівіць, ні падтакваць.
Калі гарыць, то кліча на пажар,
Калі баліць, то прымушае плакаць.

То песняў салаўінаю звініць,
То грэе, нібы веснавое сонца,
То громам страшным раптам загрыміць,
Вярэдзячы пачуццяў свет бясконцы.

Паэзія — не слава і прызнанне.
Будзіць народ — паэзіі прызванне,
Не гразнучы ў метафар словабуддзі;

Быць шчырай і адкрытай, зразумелай,
Дарогу да душы знаходзіць смела
І, як наветра, быць патрэбнай людзям.

Фота Кастуся Дробава.

Вяртанне бацькі

Анавяданне

Уладзімір ГАЎРЫЛОВІЧ

Стары Сцёпчык употайкі браў з бальнічнай сталоўкі кавалачкі хлеба, часцей недаедкі, і так жа неўпрыкмет аддактароў і хворых ноччу асцярожна клаў іх за батарэю — сушыў сухары. Пры гэтым шкадаваў, што пачаў збіраць харч пазнавата: дарога наперадзе доўгая — хапіла б... Зараз ён добра адчуваў, што лячэнне пайшло на карысць і што ён паступова вяртаецца да жыцця — да таго жыцця, якога яму не хацелася... Бо свайго кута Сцёпчык ужо не меў, а да дачкі, да зяця дарогі яму няма. Таму і рашыўся... Бо ўжо не мог больш трыццаць здзекаў з сябе.

Але з каго здзекуюцца? З яго, Сцёпчыка, які, здаецца, яшчэ нядаўна сядзеў у прэзідыумах у вобласці, у рэспубліцы? Шанавалі ж некалі яго людзі, працаваў не складаючы рук. Давялі... Аднойчы сам ужо не ведаў, як пацягнулася рука за вярочынай... Але не далі, не паспеў... Таму і ў бальніцы. А так ужо быў бы там, дзе жонка. Можна, і лепш бы. Для іх... І для сябе...

А зараз, на чымі цёмнымі, няўтульнымі, думаў, як дабрацца дадому — туды, у зону, да жонкі Паліны і маленькага сыночка Васілька. Ляжаць, родныя, на могілках, дзе галасы людскія пачуеш толькі на Радаўніцу, чакаюць яго. Сыночка не ўбераглі з Поляй: утапіўся ў Прыпяці — восем гадкоў толькі споўнілася. А Ірыну, дачку, потым ужо «знайшлі», праз добры дзясятка гадоў. Паставалі позняе дзіця як маглі, нават кашлянуць не давалі. Вывучылі, здаецца, у людзі вывелі. У людзях сёння і зяць — абое немалое раённае начальства...

Але парушылася ўсё ўраз — згасла Поля. За суткі. Вызначылі ўрачы: ад сардэчнай недастатковасці. У снах — рэдкіх раней і ўчэпістых зараз — Паліна часта сварылася на яго (хаця пры жыцці ніколі таго не было), настойвала на сваім: не прырэч дзецям, сцяргі: нядоўга табе засталася!.. Але ж як, думаў стары, прачнуўшыся, трыццаць, калі ты нібы і не чалавек у даччынай сям'і, а быдла нейкае?..

Ірына, іх з Поляй дачка, на людзях выдала прстойнай. Адведвала бацьку як па графіку — у чацвер. На тумбачку заўсёды клала тры яблыкі, цвёрдыя, як камень — дзе толькі знаходзіла такія? Пры суседзе была гаваркая, ласкавая, расказвала, што дома ўсё добра, што дарагі ўнучак перадае дзеду прывітанне. «Дарагі...» За тры гады, як стары жыве ў горадзе ў дачкі, ён так і не зблізіўся з унукам. Колькі ні спрабаваў пагаварыць з ім, васьмікласнікам, Жора адмахваўся як ад назолы: «Адчапіся, дзед, не да цябе!..» Зяць — немалы раённы кіраўнік і найвялікшая язва, — як і ўнук, не быў у бальніцы ні разу.

Дачка звычайна сядзела каля яго не больш чым тры хвіліны, а затым ішла да ўрачоў з вялікім цэлафанавым пакетам. Вярталася крыху нападзітку. «Пакуль яшчэ цябе не выпісваюць... Падлячыцца трэба». І так ажно шэсць тыдняў. І вось пасля таго, як яго апошні раз наведвала дачка, на вяртанне абходзе маладзенька ўрачы павадалі: «Усё, дзед Вася. Заўтра мы вас выпішам. Ірына Васільеўна выбіла для вас пакой у інтэрнаце для ветэранаў вайны — заўтра і паедзеце. Там лес, прырода — казка. І не думайце ўшкодзіцца раней пары — вы яшчэ здаровенькі дзядок...»

Ён спатаннеў, але не паказаў разгубленасці і здзіўлення, нават вокам не павёў. Праз сілу ўсміхнуўся доктарцы, быццам

і сапраўды ведаў усё, парадаваўся: «От жа і добра. Што мне, старому, трэба?.. Толькі не бойся, дачушка, за мяне, цяпер буду сябе глядзець. Але выпішы, калі ласка, сёння. Пайду, пабаўлюся з унукам, заначую дома. А заўтра ранкам і паедзем з Ірынай у той санаторый».

Даверлівая доктарка ўважыла старога. Выпісала. Санітарка прынесла яшчэ ладны чорны яго пінжак, такія ж картовыя штаны, байкавую ў клетку сарочку, зімнія чаравікі, у якіх яго везлі ў бальніцу. Шапкі і курткі не было, засталіся ў даччынай кватэры, але ж нічога, на дварэ буяла вясна. Хатулёк з сухарамі ўзяў ужо з тумбачкі, куды яго паклаў, пакуль доктарка пісала адпаведныя паперкі. Узяў у рукі, заўважыў: дрыжаць па-здраніцку. Але абышлося, ніхто нічога не зразумеў.

...Яго не выпускалі на вуліцу цэлую вечнасць: ведаў, не без даччынай ласкі. Зараз Сцёпчык на поўныя грудзі хапаў, бы спяшаўся нагальці нутро, вясновае празрыстае паветра. А крыўда на дачку, пякучая, з гаркатой, на волі быццам ужо і меншала, адступала. Крыху толькі маркоціўся: правёў даверлівую ўрачыну, не перапала б ёй за гэта...

Сонца тым часам ужо садзілася за лес, да якога з горада выйшаў. Дарога была пустая. Стары ішоў не азіраючыся, не спыняючыся, хоць ногі ўжо ж вельмі балелі. Запаволіў крок толькі тады, калі горад застаўся ўжо зусім далёка ззаду, патануў у мроіве лесу. Пашкадаваў адно, што не зайшоў на вакзал: там, у закутках, за рынкам, можна было падабраць якую пластыкавую бутэльку ды набраць з калонкі вады (у дарозе без півта горш, як без хлеба). Але, каб завярнуў туды, раптам знайшоўся б які «добразычлівец» і патэлефанаваў Ірыне. Горад — амаль тая ж вёска. Не, правільна зрабіў, што не зайшоў! Пацярпіць да якой канавы...

Не пачуў, заняты думкамі, як яго нагнаў «МАЗ». Спыніўся. Калі стары спалохана азірнуўся, то ўбачыў рыжую кудлатую галаву з кабіны:

— Куды, бацька, пуць дзержыш?.. Сядай, падвяду.

— Дай жа Божа табе, чалавеча, здароўя ды дзетак такіх, як сам, — сказаў Сцёпчык. — Але ў мяне, сыноч, няма чым заплаціць. А іду жонку і сыночка адведзець. У дальні раён. Пад Чарнобыль. Там яны на кладках...

— Эге, куды сабраўся. Крапец, відаць, калі яшчэ пехам шпарыш. Давай, баця, хатулёк свой ды залазь у кабіну. Ніхто ж у цябе грошы не пытае. Я пад Кіеў еду. Лічы — па дарозе...

Падаў хатулёк, залез. Шанцуе яму, Сцёпчыку, сёння! Гэта ж колькі тых гаўдзін у дарозе — і амаль будзе дома! Што-што, а дарогу ён ведае...

Шафёр-хлопец, гадоў да трыццаці, як вызначыў Сцёпчык, трапіўся негаваркі, не лез з распытамі і ўсю дарогу круціў свой магнітафон. Стары спытаўся вады, і Фёдар (так шафёр назваўся) паказаў на літровыя бутэлькі замежнай мінералкі: «Пі, баця...»

Трохі задрамаў, але дрымота была нейкая неспакойная. Думалася: дачцэ, канешне, сюрпрыз перад Вялікаднем падкінуў. Але ж і іншага для сябе выйсця не бачыў.

Прахапіўся, калі Фёдар збавіў хуткасць, завярнуў машыну ў прыдарожную вёску. Спыніліся ля прыгожага, відаць, нядаўна пабудаванага катэджа. Фёдар пазмоўніцку ўсміхнуўся:

— Ну што, бацька, прыехалі. Тут пераначуем, а на досвітку паедзем далей.

— Не, сыноч, я пайду сабе, клопат там... — стары ўзяў з сядзення хатулёк у адну руку, пачаў занепакоена шукаць дрыготкімі пальцамі другой ручку, каб дчыньці дзверцы. Аднак Фёдар выскачыў з кабіны і адчыніў дзверцы з вуліцы сам.

Узяў хатулёк, незнарок асцярожна памацаў, паглядзеў на Сцёпчыка і чамусьці, здаецца, строга сказаў:

— Куды я цябе, бацька, пушчу на ноч глядзючы? Кажу, пераначуем. У сястры, тут жыве. І як людзі павячэраем.

Калі б рыжы шафёр прыгледзеўся, то ўбачыў бы ў вачах старога ледзь прыкметную вільготную павалоку, з-пад якой звычайна ў чалавека ў крыўдзе выкочваюцца слёзы. Але грубаваты хлопец, ён нічога не заўважыў — і добра.

Сцёпчык згадзіўся: запрашае ж, не трэба адмаўляцца. Ды і даўно па-людску нічога не еў. Чамусьці зноў успомніліся даччыны яблыкі, што купляла за яго пенсію і прыносіла ў бальніцу: даўкія, не глытаюцца, «смакоцце» не на яго зубы.

Ранкам неба было блакітна-сіняе. Сонца свяціла ласкава і пяшчотна, промні шчодро ліліся ў хату праз расчыненае акно. Пахла садовай квеценню.

Анюта, шафёрава сястра, як выйшаў з бакоўкі, дзе паслалі яму на мяккім ложку, усміхнулася светла: «Ці добра хоць спалася вам, дзядзька?» Адказаў як было: «Добра. Дзякуй». Заўважыў на падаконніку свой хатулёк з сухарамі.

Анюта накарміла іх на дарогу курыным булёнам, калдунамі з мясам і смятанай — ну, акурат гэтакі ж смачнымі, як некалі ў яго Полі. І зараз, седзячы за сталом чужой хаты, перастаў жаваць і спахмурнеў, успомніўшы, як жыў у дачкі: нягожа. Фёдар гэта заўважыў, сказаў: «Трэба есці, бацька. Калі яшчэ дадому трапіш... Хаця, прабач, які там дом, дзе ніхто не чакае? Казаў жа — адзін...» «Адзін», — пацвердзіў стары. «Так, — уздыхнуў Фёдар, — калі чалавек адзін — доля яго незайздросная. Мы, во з сястрой, па сабе ведаем: нельга чалавеку аднаму быць». «Яно то так, — адказаў Сцёпчык. — Але што паробіш? Жыццё. Дабярэцца дадому. Схаджу да сваёй на могілкі. Можна, колькі пажыву ў стрычнай сястры нябожчыцы-жонкі. Яна там, за зонай, недалёка, — ужо схлусіў Сцёпчык, не ведаючы чаму. — А тады...»

Недагаварыў, змоўк, бо і сам не ведаў, што «тады».

Фёдар слухаў моўчкі. Паглядзеў на старога. Мабыць, заўважыў, што ў таго вочы вільготныя, здалося, суха спытаў: «Што, кепска, баця? Сэрца? Анюта!..»

Каб не палохаць маладых, пачуўшы Анюціны крокі з сенцаў, Сцёпчык як мог зачасціў: «Ды не, нічога, дзеці. Вайну ўспомніў. Голад. Канцлагер. Аўстрыю. Людаедаў. Яны ж мяне, як і ой многа каго, ледзь не жэрлі... Пасляваенны рэзрух успомніў, як калгасы падымалі. Я ж трыццаць гадоў калгасам кіраваў. Вёску двочы адбудуўваў. Першы раз пасля вайны, з галавешак, драўляную. А пасля, як пабагацелі, — з цэгля. А сёння няма яе, вёскі маёй: атам, зямлёй засыпалі, пахавалі, значыць. Таму, мабыць, і сляза душу коліць. Так што прабачце мне, старому».

Сцёпчык змоўк. Анюта азвалася першай: «Нічога, Васіль Мінавіч, у слязе сорама няма. І я часта плачу. Во, паўгода як мужа пахавала. На матацыкле разбіўся. Засталася адна з дзеткамі. Былінка ў полі. Мы ж з Фёдарам дзетдамаўскія. Так што не брат ён мне. Гэта для людзей, каб не мянцілі. Любіліся ў маладосці. Ды, мабыць, лёс развёў. А цяпер, як аўдавала, дазнаўся, адшукаў. Кажу, давай сыходзіцца, трэба ж дзіцяці гадаваць. А я людзей баюся: што скажучь, толькі ж нядаўна мужа пахавала. Можна, сапраўды грэх: мы ж з Лёнем добра жылі».

«Людзям языкі не завязаш, — сказаў Сцёпчык. — Хто зразумее, а хто і не захоча зразумець... Мусіць, лёс такі ў Лёні твайго быў... Вы да мяне шчыра, дык і я да вас — таксама, дзеці. Я ж паміраць дадому іду. Сон сніў: Полюшка мая загадала: ідзі да мяне, годзе табе сярод сваіх пакутаваць».

«Людзям языкі не завязаш, — сказаў Сцёпчык. — Хто зразумее, а хто і не захоча зразумець... Мусіць, лёс такі ў Лёні твайго быў... Вы да мяне шчыра, дык і я да вас — таксама, дзеці. Я ж паміраць дадому іду. Сон сніў: Полюшка мая загадала: ідзі да мяне, годзе табе сярод сваіх пакутаваць».

Яно ж атрымалася, што пасля аварыі ў Чарнобылі застаўся я гол як сакол. Вёска, дзе ў мяне хацінка была, — пад зямлёй.

А катэдж, які ўжо пенсіянерам агораў, — каля самага горада. Угаварыла дачка прадаць. Прадаў. Грошы — ёй. І адразу: не трэба ты, бацька. Ні дачцэ, ні зяцю, ні ўнучку. Пенсію прыбралі да рук, тры гады капейкі сваёй не бачыў... На працу ідуць — мяне на вуліцу, кватэру на ключ. Так і бадзюся да вечара абы-дзе. Нехта, мабыць, пасарамаціў дачку. Дык зяць пабіў мяне. Не вытрымаў я такога здзеку, хацеў рукі на сябе накласці. Не далі, зноў пабіў, ды так, што трапіў я ў бальніцу ажно на два месяцы. Доктарам казалі, што з лесвіцы зваліўся... Так што іду ў свой край паміраць... Я што — пажыў, усякае было: і добрае — таксама. Да чаго кажу гэта? — працягвае Сцёпчык ужо ўпэўнена. — Каб ведалі: у жыцці ўсяляк бывае. І людзі розныя: і кепскія, і добрыя. Не зважайце на плёткі, калі ўжо лад між вамі, дык сыходзіцца. Жывіце па-людску. І гэтых дзіцяцей глядзіце, і яшчэ народзіце. Адно, можа, што любіць трэба, але пастава — не! Мы ж з Поляй сваю паставалі...»

Стары ўстаў з-за стала і выйшаў з хаты на вуліцу. Ёсць такія хвіліны, толькі свайму падуладныя...

...Будзілі ранішняю цішыню пеўні. Дыміліся коміны хат. Добра дыхалася старому Сцёпчыку, нібы камень з душы зваліўся: што значыць выгаварыўся...

Ён пакльпаў у сад. З ранішняга празрыстага туману сярод яблынь пакалыхвалася Полін воблік. Яна, няўлоўная, молада ўсміхалася, і чуўся Сцёпчыку яе мілагучны голас. Спявала ціха, задумліва: «Шумяць вербы каля грэблі...»

Стары не зразумеў: ява ці мроіцца? Памкнуўся да Полі, але яна знікла, растварылася ў туманным мроіве...

Тут, у садзе, і знайшлі яго Фёдар і Анюта. Сцёпчык ад нечаканасці сумеўся, вярнуўся ў рэальнасць і, чамусьці адчуваючы сябе няёмка, спытаў: «Што, Фёдар, ехаць час?» «Куды, тата?» — паціснуў плячыма Фёдар і пільна паглядзеў на старога. А Сцёпчык ад гэтага «тата» здрыгануўся: нечаканае, забытае, нейкае жыватворнае цяпло агарнула душу. Прыгадалася: яшчэ калі Ірына вучылася ва ўніверсітэце і была той яго дачушкай, якую цікавілі веды, кнігі і для якой грошы не засцілі свет, казала так: «Тата...»

Падалося таксама, што Фёдар не чужы чалавек, а яго сын Васіль, які не ўтапіўся тады, а проста на доўгія гады некуды знік і воль зарослым вярнуўся. Сустрэліся.

— Васіль Мінавіч, — лёгка падышла да старога Анюта. Яе блакітныя вочы (стары толькі заўважыў гэта) нагадвалі чыстае, светлае, бяздоннае неба. Сцёпчык ажно разгубіўся: Божа, як у маладой яго Паліны... — Мы хочам вам сказаць... Зразумейце нас, мы з Фёдзем — сіроты, бацькоў сваіх не ведалі. Мы... Словам, блаславіце нас, тата. І будзьце нам бацькам. Жывіце з намі. Куды ж вы, адзін на свеце?..

— Васіль Мінавіч, — лёгка падышла да старога Анюта. Яе блакітныя вочы (стары толькі заўважыў гэта) нагадвалі чыстае, светлае, бяздоннае неба. Сцёпчык ажно разгубіўся: Божа, як у маладой яго Паліны... — Мы хочам вам сказаць... Зразумейце нас, мы з Фёдзем — сіроты, бацькоў сваіх не ведалі. Мы... Словам, блаславіце нас, тата. І будзьце нам бацькам. Жывіце з намі. Куды ж вы, адзін на свеце?..

На Радаўніцу Васіль Сцёпчык і яго прыёмныя дзеці прыехалі ў вёску на могілкі — да Полі і сына. Стары доўга чакаў Ірыну. Дачка не з'явілася.

...Сухары, што сушыў стары ў бальніцы, добра прасохлыя на сонцы, як нябачную дасоль смакату, дні праз два ўмалолі блізняты Аленка і Міколка, яго новыя ўнучкі. У малацэ размочвалі і дзеду таксама піхалі ў рот: «Дзеда, еш, дужа ж смачна!» Сцёпчык таксама еў, назіраў за малымі сваімі ўнучкамі і ўсё думаў: як жа прыдумаць казку, пра якога такога зайку, што перадаў яму гэткае смакоцце для ўнучкаў?

«Калі ў вачах вясна плыве...»

Кажуць, назва кнігі — гэта ледзь не палова поспеху. Трапны ці няўдалы, канкрэтны ці абстрактны, заглавак у многім вырашае далейшы лёс кнігі, бо чытач усё ж павінен хаця б прыблізна ведаць, што чакае яго на старонках. Так ці інакш, сустракаюцца кнігі, дзе не толькі назва, але і вокладка гаворыць сама за сябе. Сярод такіх — «Вайна. Подзвіг. Юнацтва» Уладзіміра Вавулы і Міколы Чарняўскага (Мінск, «Народная асвета», 2020).

Зборнік складаюць творы аб юнаках і дзяўчатах, чыё сталенне прыпала на ваенны час. Ён падзелены на дзве часткі ў адпаведнасці з аўтарствам. У першай — «Шляхамі ваенных гадоў» — Уладзімір Вавула дае хранікальна-дакументальныя звесткі аб юных героях Беларусі, у другой — «Навечна з сонцам» — увазе чытачоў прадстаўлены паэмы Міколы Чарняўскага, прысвечаныя подзвігам юных змагароў. Кніга таксама ўтрымлівае ўнікальныя фотаматэрыялы з асабістага архіва Уладзіміра Васільевіча, архіва музея батальёна беларускіх армян СШ № 67 і пакоя баявой славы «Юныя абаронцы Айчыны» гімназіі № 7 горада Мінска. Упісваюцца ў канцэпцыю выдання і малюнкi Яўгена Шавякова.

Трэба сказаць, што абодва аўтары зборніка не ўпершыню выступаюць з творами пра вайну. Для Міколы Чарняўскага, напрыклад, тэма вайны заўсёды была адной з асноўных. Цэлая кніга вершаў, паэм і балад «На плошчы памяці маёй», што выйшла ў 2014 годзе,

прысвечана гераічнаму мінуламу народа. Невыпадкова гэтая тэма і для Уладзіміра Вавулы, які ў свой час стаў аўтарам і ўкладальнікам дакументальна-гістарычнай кнігі «Маленькія салдаты вялікай вайны».

Першая частка кнігі «Вайна. Подзвіг. Юнацтва» поўныя падрабязнасцей і дэталей 25 аповяданняў пра маладых удзельнікаў вайны. Тут звесткі пра тое, дзе і калі нарадзіўся чалавек, як сустрэў вайну, праз што давялося прайсці, каб здабыць Перамогу, як склаўся лёс потым, калі застаўся жывы... Гэтая частка кнігі каштоўная менавіта дэталімі. Так, адметны аповед пра Фёдара Осіпава, які ва ўзросце 15 гадоў быў накіраваны на ваенны карабель Чарнаморскага флоту. «Калі Федзьо паставілі за штурвал, прыйшлося падставіць пад ногі скрыню з-пад бульбы, каб будучы боцман добра бачыў

нос судна. Лейтэнант Архангельскі, убацьшы маніпуляцыі юнгі, даў каманду зрабіць спецыяльную падстаўку для хлапца», — расказвае Уладзімір Вавула. Не можа не крануць гісторыя чатырнаццацігадовага Кастуся Будніка, які ў 1942 годзе трапіў у партызанскі атрад пад камандаваннем капітана Нікіціна: «Як і ўсе ў атрадзе, Кастусь пераносіў цяжкія грузы, рабіў маршы па сорок — пяцьдзесят кіламетраў за ноч, знемагаў ад смагі і голаду ў час блакады Налібоцкай пушчы. Неаднаразова разам з дарослымі хадзіў у атаку, прарываючыся з акружэння, прымаў удзел у разгроме фашысцкіх гарнізонаў і паліцэйскіх пастоў, праводзіў дыверсіі на чыгунках і жасэйных дарогах <...> Загінуў юны змагар у канцы 1942 г. ужо за лініяй фронту, так і не дачакаўшыся ўрадавых узнагарод, да якіх быў прадстаўлены».

Выдатна дапаўняе дакументальную паэтычную частку, што складаецца з трох паэм Міколы Чарняўскага: «Вяртанне ў вясну маленства», «Шчымылівая зорка» і «Сын Паліка». З неверагоднай павагай і дабрывай аўтар расказвае пра кожнага з герояў. Так, гледзячы на фотаздымак Антона Губарава, ён імкнецца зразумець, якім быў хлапчук, у будучыні — піянер-партызан, які загінуў на вайне:

*Ці ж будзеш строгі ў чатырнаццаць,
Калі ў вачах
Вясна плыве,
Калі спяваць,
Калі смяяцца
Гукае сонца ў сіняве?*

Паэма «Шчымылівая зорка» ўражае пачуццёвасцю і шчырасцю. Мікола Чарняўскі распавядае пра дванаццацігадовага Марата Казлова, які загінуў

у 1942 годзе. Героя ён прадстаўляе ў вобразе разведчыка ў палоне. Хлопец трызніць і размаўляе з матуляй, з камандзірам, з Маратам Казеем... Традыцыйныя вобразы, што выкарыстоўвае аўтар даволі кантрастныя:

*Ён рукамі —
Падбітымі крыламі —
Нібы ўзмах развіталы зрабіў,
І з муроўкі,
Сабраўшыся з сілаю,
У світанак —
У сонца —
Ступіў!..*

Трэба сказаць, што абодва аўтары зборніка не ўпершыню выступаюць з творами пра вайну. Для Міколы Чарняўскага, напрыклад, тэма вайны заўсёды была адной з асноўных. Цэлая кніга вершаў, паэм і балад «На плошчы памяці маёй», што выйшла ў 2014 годзе, прысвечана гераічнаму мінуламу народа. Невыпадкова гэтая тэма і для Уладзіміра Вавулы, які ў свой час стаў аўтарам і ўкладальнікам дакументальна-гістарычнай кнігі «Маленькія салдаты вялікай вайны».

Гэткім узнёслым настроем прасякнута ўся кніга, якая, паводле складальнікаў, адрасуецца дзецям сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту. Сапраўды, выданні такога кшталту маюць шанс стаць цікавым дапаўненнем да школьнай праграмы, і асабліва — па гісторыі.

Яўгенія ШЫЦЬКА

«Дванаццаць месяцаў»: мастацтва казкі

«Мастацкая літаратура» працягвае цікавы праект — кніжную серыю «Дванаццаць месяцаў». Выйшаў восьмы, жнівеньскі, том. Наклад — 1500 экзэмпляраў.

Пачынаецца зборнік латышскай народнай казкай «Сіла і кемлівасць». Пераклаў яе на беларускую мову Віктар Гардзей. Ілюстрацыямі да твора служыць малюнкi маладога графіка Кацярыны Коўзусь. Наступная сустрэча — беларуская народная казка «Заручальны пярсцёнак» у апрацоўцы Уладзіміра Ягоўдзіка. Далей — «Пакацігарошак», таксама ў перакладзе Уладзіміра Ягоўдзіка.

Беларускую народную казку «Жалезныя чаравікі» перастварыла Хрысціна Лялько. Ісландскую народную казку «Гілтрут» пераклаў на беларускую мову Віктар Гардзей. На рускай мове друкуецца казка Дзмітрыя Маміна-Сібірака «Сказка про Воробья Воробейча, Ерша Ершовича и весёлого трубачиста

Яшу». Далей юных чытачоў ды іх бацькоў чакае чытанне нарвежскай народнай казкі «Сумленна забытая манета» ў перакладзе на беларускую мову Віктара Гардзэя. Афарміцелем выступіла Ганна Крук.

Трэба адзначыць вялікую работу ўкладальніка — Алеся Бадака, які здолеў выбудаваць пэўную інтанацыю кожнага тома. Інтанацыю ў размовах з чытачом. З улікам таго, што ў Беларусі чытаюць і па-беларуску, і па-руску. Характар кнігі вызначае і разумная спалучанасць народных

казак розных народаў і розных аўтарскіх арыгінальных твораў.

Укладальнік добра ведае беларускую дзіцячую літаратуру, здабыткі айчыннага дзіцячага кнігавыдання. Кнігі кшталту зборнікаў серыі «Дванаццаць месяцаў» сапраўды сведчаць, што «Мастацкая літаратура» падхапіла сцяг зачыненага некаторы час назад выдавецтва «Юнацтва» (ці хутчэй далучанага да выдавецтва «дарослай» мастацкай літаратуры).

Калі працягваць далей размову пра жнівеньскі выпуск у серыі «Дванаццаць месяцаў», то змест выдання складаюць іспанская народная казка «Нявеста трох жаніхоў» (перакладчык — Віктар Гардзей), «Мальчык с пальчык» класіка рускай літаратуры Льва Талстога, італьянская народная казка «Разіна ў печы» (перакладчык — Віктар Гардзей), эстонская народная казка «Кожны сваё атрымаў» (і яе пераклаў Віктар Гардзей), казка «Дуль-Дуль, король без сердца» рускай пісьменніцы Лідзіі Чарскай, беларуская народная казка «Разумная дачка» ў апрацоўцы Алеся Які-

мовіча, беларуская народная казка «Верабей і мыш» таксама ў апрацоўцы А. Якімовіча, «Жывая перчатка» Лідзіі Чарскай. Нагадаем, што некалі, у 1920—1930-я гг., творы рускай пісьменніцы былі забаронены. А да Кастрычніцкай рэвалюцыі Л. Чарская выдала болей як 80 кніг, адрасаваных юнаму чытачу. Творы Лідзіі Чарскай карысталіся надзвычайнай папулярнасцю.

У зборніку — і вершаваная казка народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна «Ці пазыхае бегемот», а таксама казка Міхася Пазнякова «Мнаганожка звычайная», руская народная казка «Терэшечка» ў апрацоўцы Аляксея Талстога, вершаваная казка народнага паэта Максіма Танка «Мухамор», беларуская народная казка ў апрацоўцы Уладзіміра Ягоўдзіка «Бязручка», руская народная казка ў апрацоўцы Аляксандра Афанасьева «Закляты царевич», беларуская народная казка ў апрацоўцы Алеся Якімовіча «Не сіла, а смеласць», польская народная казка «Соўка — мудрая галоўка» ў перакладзе Віктара Гардзэя, славетны твор народнага песняра Беларусі Якуба Коласа «Рак-

Укладальнік добра ведае беларускую дзіцячую літаратуру, здабыткі айчыннага дзіцячага кнігавыдання. Кнігі кшталту зборнікаў серыі «Дванаццаць месяцаў» сапраўды сведчаць, што «Мастацкая літаратура» падхапіла сцяг зачыненага некаторы час назад выдавецтва «Юнацтва»

вусач». І завяршае восьмы том серыі «Дванаццаць месяцаў» італьянская народная казка «Традзічына» ў перакладзе Віктара Гардзэя.

Кніжны казачны календар прадаўжаецца. Да канца 2020 года ў «Мастацкай літаратуры» выйдучь яшчэ чатыры зборнікі ў серыі «Дванаццаць месяцаў». Спяшайцеся не прапусціць. Набудзьце і раней выданні тамы. Так складзецца ўнікальная сямейная бібліятэка казак, якую дзеці перададуць сваім дзецям, а тыя — сваім. Серыя «Дванаццаць месяцаў», кожны з тамоў якой багата аздоблены работамі беларускіх кніжных графікаў, — упрыгажэнні любога хатняга кнігазбору.

Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ

Па мячы і кудзелі

Знаходкі ў радаводзе Багдановіча

Уартыкуле «Хто мы такія? (Ліст да простых людзей)» **Максім Багдановіч** заклікаў беларусаў: «Не пакінем свае гаворкі, сваіх песняў, сваіх звычаяў — свайго кроўнага, спрадвечнага, беларускага. Не адракомся, не забудзем, не кінем на глум; будзема шанаваць, бараніць, дзецям сваім аб тое запеваць». Веданне сваіх каранёў, продкаў з'яўляецца надзвычай істотным у справе захавання нацыянальнай ідэнтычнасці.

Супрацоўнікі Літаратурнага музея **Максіма Багдановіча** адной з найважнейшых задач сёння лічаць складанне радаводу паэта «па мячы і кудзелі» — па лініі бацькі **Адама Ягоравіча** і маці **Марыі Апанасаўны**. Гэтую важную справу распачаў яшчэ **Адам Багдановіч**, калі прымаў удзел у падрыхтоўцы першага **Поўнага збору твораў** **Максіма** (1927—1928 гг.) і зборы матэрыялаў да яго біяграфіі. У адпаведнасці з планам, прапанаваным супрацоўнікамі Інстытута беларускай культуры, пісаць біяграфію сына ён пачаў з паглыблення ў гісторыю роду і паведамленнем звестак аб продках **Багдановічаў** і **Мякотаў**.

Пазней **Адам Багдановіч** яшчэ раз вярнуўся да тэмы ўласнага радаводу, напісаў «Мае ўспаміны», мемуары пра жыццё ў мястэчку **Халопенічы**, дзе таксама прывёў звесткі пра сваякоў. Паколькі на той час **Адам Ягоравіч** жыў у **Яраслаўлі**, а ў **Мінску** бываў наездамі, то яму не ўдалося папрацаваць у мясцовых архівах, у адрозненне ад архіваў **Ніжняга Ноўгарада** і **Яраслаўля**. Да пэўнага часу пытанне складання радаводу **Максіма Багдановіча** заставалася па-за ўвагай беларускіх даследчыкаў. Калі яны і звярталіся да архіўных дакументаў, то рэшці ў першую чаргу былі звязаны непасрэдна з асобай пісьменніка, яго біяграфіяй, творчай і прафесійнай дзейнасцю, а не з яго продкамі.

Новы этап даследавання гісторыі сям'і класіка беларускай літаратуры пачаўся пасля адкрыцця Літаратурнага музея **Максіма Багдановіча**, актыўна працэс стаў развівацца ў канцы 1990-х гг. Найбольшы ўнёсак у пачатковую работу радаводнага дрэва паэта зрабіў **Зміцер Яцкевіч**, на той момант вядучы навуковы супрацоўнік аддзела старажытных актаў **Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі**. Ім былі выяўлены дакументы, звязаныя з гісторыяй беларускага роду **Мякотаў**, якія захоўваліся ў фондзе **Мінскага дваранскага дэпутатскага саходу**, **Мінскай казённай палаты**, **Беларускай уніяцкай кансісторыі** і **Беларускай праваслаўнай кансісторыі**. Некаторыя дакументы сведчаць аб шляхецкім паходжанні продкаў **Марыі Мякоты**, дэманструюць радаводнае дрэва сям'і **Мякотаў**. Каштоўны дакумент — пералік дзяцей удавы **Таццяны Восіпаўны Мякоты** (бабулі **Максіма**) з указаннем, калі яны нарадзіліся. Нагадаем, што **Адам Багдановіч** ва ўспамінах пра жонку ўказаў толькі год: «Нарадзілася яна ў **Ігумене**, у 1869 годзе (дакладнай даты я зараз не помню, але яна маецца ў мяне ў паперах)». На жаль, метрыкі ці іншага дакумента аб нараджэнні **Марыі Мякоты** не аказалася сярод дакументаў архіва **Адама Ягоравіча**, перададзенага ў **Беларусь**.

Зміцер Яцкевіч і галоўны архівіст **Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі** **Рыгор Жаўняркевіч** выявілі таксама комплекс спраў і дакументаў, якія тычацца радаводнага дрэва **Максіма Багдановіча** па лініі бацькі. Супрацоўнікі архіва знайшлі запісы, звязаныя з продкамі **Адама Ягоравіча** з в. **Касарычы** **Бабруйскага павета**, у рэвізскіх сказках за 1816 і 1850 гг., у спавядальных ведамасцях і іншых справах. **Зміцер Яцкевіч** на падставе выяўленых дакументаў была падрыхтавана брашура «**Радавод Максіма Багдановіча**» (**Мінск**, «**Беларускі кнігазбор**», 1999 год). Ва ўступным слове тагачасны дырэктар музея **Максіма Багдановіча** **Мікола Трус** падкрэсліў, што «старонкі гэтай кнігі даюць сваю падсветку генію і грамадзянскаму подзвігу **Максіма Багдановіча**, які са шляхецкай годнасцю сваіх продкаў кінуўся абараняць свой абрабаваны народ, яго мову і культуру». **Мікола Трус** таксама адзначаў, што кніга не падводзіць рысу пад рэшцімамі, праз пэўны час гэтым тэзісу знайшлося пацвярджэнне.

У 2016 годзе **Наталля Казіпалянская**, рэдактар аддзела часопіса «**Нёман**», зрабіла сімвалічны падарунак да свята — 125-годдзя з дня нараджэння **Максіма Багдановіча**. У **Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі** ў рэвізскай сказцы за 1795 год і метрычных запісах па **Касарыцкай царкве** **Бабруйскага павета** знайшла згадку пра **Якіма Скокліча**, які быў ахрышчаны ва ўніяцкай царкве в. **Касарычы**. Па яе меркаванні, ён можа быць бацькам **Сцяпана Скокліча**, г. зн. прапрапрадзеднага паэта. Як вядома, прапрадзед **Сцяпан** першым у родзе змяніў прозвішча на **Багдановіч** (па айчыму). Але гэтая версія патрабуе больш глыбокага даследавання і вывучэння архіўных дакументаў.

Фотаздымак з фондаў Літаратурнага музея **Максіма Багдановіча**.

Сям'я **Мякотаў**: **Таццяна Восіпаўна** (бабуля паэта), **Апанас Іванавіч** (дзед паэта), **Марыя Мякота** (**Багдановіч**) (на каленях у маці **Стэфіа Мякота**, цётка паэта), дакладнае імя хлопчыка невядома (**Міша** альбо **Янка**).

Зусім нядаўна новымі архіўнымі знаходкамі парадавала **Алена Кароўчанка**. **Алена** таксама даследавала матэрыялы **Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі**, працавала ў першую чаргу з метрычнымі кнігамі розных беларускіх храмаў. Ёй удалося адшукаць згадку пра продкаў **Максіма Багдановіча** і па мячы, і па кудзелі. Праўда, пошукавы шлях быў складаным і некаторыя пытанні пакуль засталіся без адказу.

Адам Багдановіч ва ўспамінах адзначаў, што сялянская дакументацыя вялася вельмі неахайна, і, калі яму асабіста прыйшлося звярнуцца за дакументамі для сябе і сяцёр, аказалася, што не было амаль ніводнага дакладнага запісу. Бацька паэта правільна ацаніў стан вядзення дарэвалюцыйнага справаводства ў беларускай глыбінцы, што выдывочна даказваюць дакументы, адшуканыя **Аленай Кароўчанкай**. Напрыклад, адносна шлюбу сваіх бацькоў **Адам Багдановіч** ўказаў дату — 1 лістапада 1860 года. На самай справе, шлюб зарэгістраваны 6 лістапада таго ж года, але мужам **Ганны** (**Анэлі**) **Фаміной** (**Тамашовай**) **Асьмак** запісаны **Харытон Пятроў Станкевіч**, прычым ён фігуруе ў якасці жаніха ў гэты дзень яшчэ раз, але бярэ шлюб з іншай дзяўчынай. Імя «сапраўднага» мужа **Анэлі** і бацькі **Адама** — **Ягора Лук'янавіча Багдановіча** — не згадваецца.

Аналагічную блытаніну заўважыла даследчыца і пры высветленні дат нараджэння **Анэлі Асьмак**, яе брата **Ануфрыя** і сястры **Мар'яны**, калі праглядала справы **Мінскай духоўнай праваслаўнай кансісторыі Сінода** (г. **Мінск** **Мінскага павета** **Мінскай губерні**). Зноў звяртаемся да ўспамінаў **Адама Багдановіча**, які згадаў, што цётка **Марыя** была старэйшая за маці на 2 гады, а дзядзька **Ануфрый** — маладзейшы на 2 гады. У метрычнай кнізе за 1841 год **Халопеніцкай царквы** **Аленай Кароўчанкай** выяўлены запіс аб нараджэнні 29 сакавіка 1841 г. і хрышчэнні 31 сакавіка 1841 г. **Мар'яны Асьмак**, дачкі сялян з м. **Халопенічы Тамаша** і **Разаліі Асьмакавых**. У аналагічнай кнізе за 1845 год выяўлены запіс аб нараджэнні 10 студзеня 1845 г. і хрышчэнні 13 студзеня 1845 г. **Ануфрыя Асьмака**, бацькам якога памылкова паказаны **Фама Шостак**, замест **Фамы Асьмака**, маці — **Разалія Казіміраўна**. Верагодна, царкоўнымі служкамі дапушчана памылка і пры рэгістрацыі **Анэлі Асьмак**, бабулі паэта. У метрычнай кнізе за 1842 год ёсць запіс аб нараджэнні 4 снежня 1842 г., хрышчэнні 9 снежня 1842 г. **Варвары**, бацькі якой **Фама Ермакоў Асьмак** і **Разалія Казіміраўна**. Цікава, што на старонцы тройчы паўтараецца імя **Варвара**. У метрычных кнігах за 1842—1844 гг. запісу аб нараджэнні **Анэлі Фаміной Асьмак** не выяўлена, а цётку **Варвару Адам Багдановіч** нідзе і ніколі не згадаў. Цікавы факт — вянчанне **Фамы Асьмака** і **Разаліі Лісоўскай**, а потым хрышчэнне іх дзяцей праводзіў адзін святар — **Пётр Хруцкі**.

Адносна свайго нараджэння **А. Багдановіч** пісаў, што «яго метрыка наогул не была ўнесена ў метрычную кнігу». Выпіска была патрэбна яму пры паступленні ў праваслаўную **Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю**. З-за таго, што метрыкі адразу не знайшлі, ён вымушаны прапусціць год. Верагодна, бацькам давялося пайсці на падман. Запіс аб нараджэнні **Адама Багдановіча** з'явіўся ў метрычнай кнізе за 1862 год, у самым канцы, пры тым, што дата нараджэння — 20 сакавіка, дата хрышчэння — 25 сакавіка 1862 г. З-за гэтага **Адам Багдановіч** так і не вызначыўся з днём нараджэння, на працягу ўсяго жыцця ў аўтабіяграфіях падаваў розныя даты. Трэба дадаць сюды яшчэ блытаніну з яго імем — пры нараджэнні **Адольф** становіцца **Адамам**.

Падаецца, больш акуратна вялося справаводства ў **Ігуменскім павеце**, адкуль родам маці паэта — **Марыя Апанасаўна Багдановіч** (**Мякота**). Пра гэта сведчаць дакументы, якія таксама адшукала **Алена Кароўчанка** ў **Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі** і якія праліваюць святло на жыццё бабулі **Таццяны Восіпаўны Мякота** (у дзявоцтве — **Малевіч**) і дзядулі **Апанаса Іванавіча Мякоты**. Дарэчы, першыя знойдзеныя **Аленай** дакументы сведчаць пра кола сяброў **Апанаса Мякоты**. 31 ліпеня 1865 года ён разам з малодшым настаўнікам **Ігуменскага прыходскага вучылішча Антонам Чарняўскім** выступае сведкам пры прыняцці **праваслаўя ігуменскай дваранкай рымска-каталіцкага веравызнання Марыяй Кулакоўскай**. Праз 2 тыдні, 15 жніўня 1865 г., **Апанас Іванавіч** зноў выступае сведкам, на гэты раз пры вянчанні асоб, ужо нам знаёмых, — **Антана Чарняўскага** і **Марыі Кулакоўскай**.

Цікава, што з боку нявесты сведка — **Апанас Мякота**, з боку жаніха — старшы настаўнік мясцовага вучылішча **Мікалай Аляксеевіч Рубяроўскі**. Па ўспамінах унучкі **Апанаса Іванавіча**, нейкі семінарыст **Рубяроўскі** (сын?) быў закаханы ў **Таццяну Малевіч**, але маладыя пасварыліся, і яна насуперак волі бацькоў пайшла замуж за ўдаўца **Апанаса Мякоту**, нашмат старэйшага за яе. Сведчанне таму таксама знойдзена **Аленай Кароўчанкай**: у метрычнай кнізе **Ачыжскай царквы** ад 17 кастрычніка 1865 года ёсць запіс аб вянчанні сакратара **Думы**, **губернскага сакратара Апанаса Іванавіча Мякоты**, удаўца па першым шлюбе, **праваслаўнага веравызнання**, 41 год, і **Таццяны**, дачкі святара **Ачыжскай царквы Іосіфа Малевіча**, першым шлюбам, **праваслаўнага веравызнання**, 20 гадоў. Сведкам з боку жаніха з'яўляўся **Антон Грыгор'еў Чарняўскі**, абрад вянчання правёў святар **Іосіф Малевіч**. Па-першае, становіцца вядомай дата шлюбу **Апанаса** і **Таццяны Мякотаў**, па-другое, узнікае пытанне аб узросце **Апанаса Іванавіча**. Паводле рэвізскіх сказак, выяўленых **Зміцер Яцкевічам**, дзед **Максіма Багдановіча** нарадзіўся ў 1814 годзе. Гэтая метрычная кніга сведчыць, што ён можа быць маладзейшы на 10 гадоў, чым мы меркавалі, — 1824 года нараджэння.

Алена Кароўчанка высветліла і дату смерці маці **Апанаса Мякоты** — **Пракседы** з **Багданавіцкіх**, жонкі **ксяндза Сямёнавіцкай плябані Яна Мякоты**, — 15 верасня 1827 года (паводле метрычнай кнігі **Сямёнавіцкай царквы**). Як бачым, пацвярджаюцца словы **Адама Багдановіча**, што продкі **Максіма Багдановіча** «па кудзелі» былі святарамі: «**Здаецца**, абодва роды **папоўскія**, прынамсі **Таццяна Восіпаўна** была **пападзянкай**». Праца з метрычнымі кнігамі **Ачыжскай царквы**, якія захоўваюцца ў **НГАБ**, пашырыла нашы веды аб складзе сям'і **Малевічаў**. Усяго ў сям'і **Іосіфа Стэфанавіча** і **Еўдакіі Кірылаўны Малевічаў** было восем дзяцей: **Іван** (каля 1825 — ?), **Аляксандра** (каля 1827 — ?), **Антаніна** (каля 1830 — ?), **Таццяна** (1840 — 20.09.1921), **Надзея** (17.10.1844 — ?), **Іосіф** (28.10.1847 — 13.02.1849), **Канстанцін** (06.03.1850 — ?), **Фёдар** (19.09.1852 — ?).

Архіўныя крыніцы паступова раскрываюць свае сакрэты, пашыраецца інфармацыя аб жыцці продкаў **Максіма Багдановіча**. Метрычныя кнігі дазваляюць не толькі знайсці дакладныя даты самых важных момантаў жыцця — нараджэння, смерці, вянчання, але і высветліць геаграфічныя каардынаты існавання продкаў, выявіць кола іх акружэння, знайсці роднасныя і сяброўскія сувязі. Сімвалічнай у гэтым кантэксце падаецца ініцыятыва **Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі** аб падрыхтоўцы сумеснага з **Літаратурным музеем** **Максіма Багдановіча** выдання, прысвечанага радаводу беларускага генія. Спадзяёмся, што ў 2021 годзе нашы планы ажыццявяцца, а выданне стане каштоўным падарункам да юбілею **Максіма Багдановіча**.

Ірына МЫШКАВЕЦ,
вядучы навуковы супрацоўнік
Літаратурнага музея **Максіма Багдановіча**

Лабірынт сучаснасці

Жывапісец, графік Георгій Скрыпнічэнка... Творца без вышэйшай мастацкай адукацыі... Нераскрытая таямніца беларускага выяўленчага мастацтва. У гэтым можна было яшчэ раз пераканацца на адкрыцці яго невялікай выстаўкі ў музеі «Замкавы комплекс «Мір»». Як і ў дачыненні да іншых імпрэз, прэзентацый, выставак, так і тут сваю пячатку скаванасці прасторы наклала эпідэміялагічная сітуацыя, звязаная з COVID19. Экспазіцыя «Сімвалы часу. Боскае і зямное ў творах Георгія Скрыпнічэнкі. Выстаўка жывапісу і графікі» адкрылася з удзелам зусім невялікага складу гасцей і арганізатараў.

Праўда, усе яны — і музейныя работнікі, і ініцыятары такога вольнага мастацкага свята ў гонар вялікага мастака сучаснасці — былі салідарныя ў выключнай цікавасці да творчасці Георгія Скрыпнічэнкі. Гэта было відавочным і па выступленнях на ўрачыстым адкрыцці, і па размовах у кулуарах, і па той

раўнадушнасцю. І вось з гэтай нагоды падумалася, што, магчыма, сам мастак, ведаючы Мір і яго ваколцы ў іншыя дзесяцігоддзі, спраектаваў і сённяшнюю выстаўку, яе фармат, і здолеў закласці пэўны настрой, што аб'яднаў невялікую купку энтузіястаў, зрабіў іх салідарнымі ў спробах прачытаць

Фота Кастуся Дробава.

Слова мае Сяргей Мартынаў.

агульнай атмасферы, што гаспадарыла ў спецыфічнай зале старажытнага палаца. Спецыфічнай па той прычыне, што, на першы погляд, яна, складзеная з двух калідораў, здавалася б, і не для выставак зусім. Але ішлі хвіліны, гадзіны прагляду — і глядачы ды гаспадары музея адкрывалі новага для Мірскага замка мастака натуральна, як быццам яго работы і віселі тут як мінімум некалькі месяцаў ці нават год. Такі настрой мо яшчэ таму выяўляўся, што куратар выстаўкі арт-дырэктар Культурнага праекта *Art librum*, даведчаны мастацтвазнаўца Ала Зміёва здолела знайсці аптымальныя суадносіны колькасці работ мастака, здолела выбраць тыя з іх, якія і сваімі памерамі, і мо нават зместам лаканічна ўвайшлі ў гэтыя «калідоры» ці нават проста «калідор»...

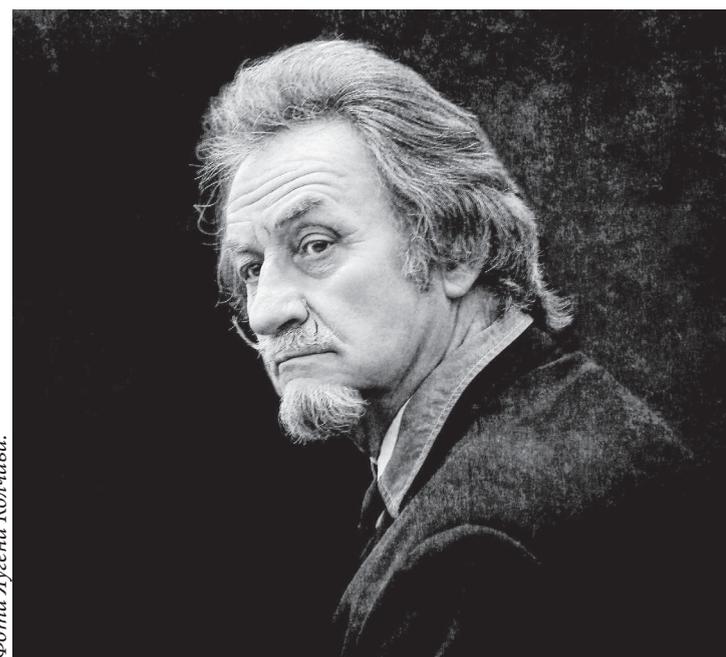
На адкрыцці выстаўкі дырэктар музея «Замкавы комплекс «Мір»» Аляксандр Лойка заўважыў, што сучаснае выяўленчае мастацтва нечакана ўрываецца ў музейную прастору, у атмасферу, якая так ці інакш носіць, павінна насіць характар далучанасці да старажытнасці, даўняй гісторыі. Але ж, падкрэсліў Аляксандр Часлававіч, выбар настолькі ўдалы, што ўсё дзейства падаецца нату-

раўнадушнасцю. І вось з гэтай нагоды падумалася, што, магчыма, сам мастак, ведаючы Мір і яго ваколцы ў іншыя дзесяцігоддзі, спраектаваў і сённяшнюю выстаўку, яе фармат, і здолеў закласці пэўны настрой, што аб'яднаў невялікую купку энтузіястаў, зрабіў іх салідарнымі ў спробах прачытаць

раўнадушнасцю. І вось з гэтай нагоды падумалася, што, магчыма, сам мастак, ведаючы Мір і яго ваколцы ў іншыя дзесяцігоддзі, спраектаваў і сённяшнюю выстаўку, яе фармат, і здолеў закласці пэўны настрой, што аб'яднаў невялікую купку энтузіястаў, зрабіў іх салідарнымі ў спробах прачытаць

раўнадушнасцю. І вось з гэтай нагоды падумалася, што, магчыма, сам мастак, ведаючы Мір і яго ваколцы ў іншыя дзесяцігоддзі, спраектаваў і сённяшнюю выстаўку, яе фармат, і здолеў закласці пэўны настрой, што аб'яднаў невялікую купку энтузіястаў, зрабіў іх салідарнымі ў спробах прачытаць

раўнадушнасцю. І вось з гэтай нагоды падумалася, што, магчыма, сам мастак, ведаючы Мір і яго ваколцы ў іншыя дзесяцігоддзі, спраектаваў і сённяшнюю выстаўку, яе фармат, і здолеў закласці пэўны настрой, што аб'яднаў невялікую купку энтузіястаў, зрабіў іх салідарнымі ў спробах прачытаць

Фота Яўгена Колчава.

Мастак Георгій Скрыпнічэнка.

раўнадушнасцю. І вось з гэтай нагоды падумалася, што, магчыма, сам мастак, ведаючы Мір і яго ваколцы ў іншыя дзесяцігоддзі, спраектаваў і сённяшнюю выстаўку, яе фармат, і здолеў закласці пэўны настрой, што аб'яднаў невялікую купку энтузіястаў, зрабіў іх салідарнымі ў спробах прачытаць

раўнадушнасцю. І вось з гэтай нагоды падумалася, што, магчыма, сам мастак, ведаючы Мір і яго ваколцы ў іншыя дзесяцігоддзі, спраектаваў і сённяшнюю выстаўку, яе фармат, і здолеў закласці пэўны настрой, што аб'яднаў невялікую купку энтузіястаў, зрабіў іх салідарнымі ў спробах прачытаць

раўнадушнасцю. І вось з гэтай нагоды падумалася, што, магчыма, сам мастак, ведаючы Мір і яго ваколцы ў іншыя дзесяцігоддзі, спраектаваў і сённяшнюю выстаўку, яе фармат, і здолеў закласці пэўны настрой, што аб'яднаў невялікую купку энтузіястаў, зрабіў іх салідарнымі ў спробах прачытаць

раўнадушнасцю. І вось з гэтай нагоды падумалася, што, магчыма, сам мастак, ведаючы Мір і яго ваколцы ў іншыя дзесяцігоддзі, спраектаваў і сённяшнюю выстаўку, яе фармат, і здолеў закласці пэўны настрой, што аб'яднаў невялікую купку энтузіястаў, зрабіў іх салідарнымі ў спробах прачытаць

раўнадушнасцю. І вось з гэтай нагоды падумалася, што, магчыма, сам мастак, ведаючы Мір і яго ваколцы ў іншыя дзесяцігоддзі, спраектаваў і сённяшнюю выстаўку, яе фармат, і здолеў закласці пэўны настрой, што аб'яднаў невялікую купку энтузіястаў, зрабіў іх салідарнымі ў спробах прачытаць

Работа Георгія Скрыпнічэнкі «Блудны сын», 1969—1992 г.

Мінск у розных абліччах

У Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь працуе выстаўка «Геалакацыя Мінск. Графіка XX стагоддзя». Сёлета сталіца адзначыла свой 963-гадовы юбілей. У экспазіцыі прадстаўлена каля 30 жывапісных і графічных работ са збору Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, сярод якіх можна ўбачыць знаёмыя плошчы і вуліцы беларускай сталіцы.

Гэта своеасаблівая рэтраспектыва апошніх 200 гадоў існавання Мінска, дзе кожны перыяд вызначаецца сваімі асаблівасцямі, знакавымі для гараджан падзеямі: урбанізацыяй і ваеннымі разбурэннямі, будаўніцтвам новых мікрараёнаў і адраджэннем гістарычнага цэнтра, гарадскімі святамі і буднямі. Вядомыя мастакі і менш папулярныя аўтары выступаюць у ролі гістарыяграфу беларускай сталіцы, па-свойму адлюстроўваюць яе на палотнах і паперы, але ў кожнага атрымліваецца перадаць тое, што называюць душой горада.

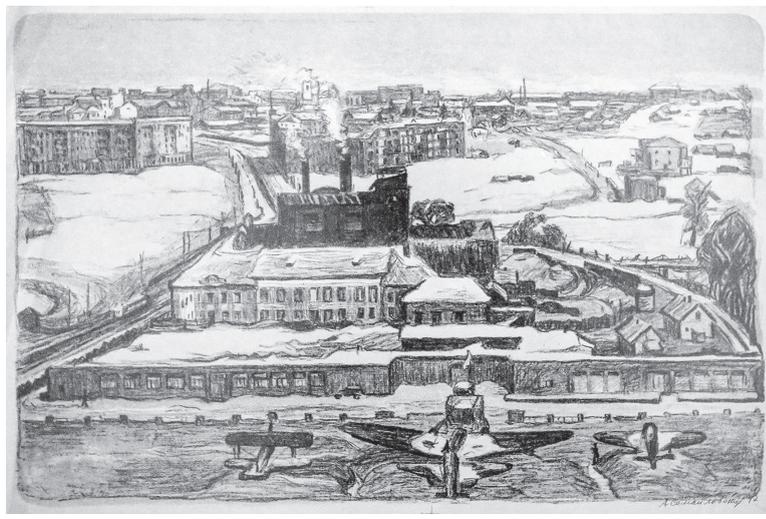
Вывучаць гісторыю пры дапамозе мастацтва — адзін з самых лепшых і цікавых спосабаў разабрацца ў тым ці іншым этапе развіцця краіны, уявіць, як жылі людзі таго далёкага часу, калі не было звыклых нам хмарачосаў або аўтамабіляў... У мастацтве рэалістычным няма ні анахронізмаў, ні фантастычных элементаў, якія трапілі ў твор праз мясцовыя забавы ці гарадскія легенды. Напрыклад, фрэскі Сінксіёнскай капэлы наўрад ці можна лічыць дакладнай крыніцай інфармацыі аб Антычнасці, паколькі сярод грэкаў у тогах там можна пабачыць і выявы людзей у строях эпохі Адраджэння — мецэнатаў, якія ахвяравалі грошы каталіцкай царкве (на гэтым анахронізме, які, апроч іншага, шмат расправёў навукоўцам аб італьянскай модзе XVI стагоддзя, пабудаваны тэорыі сучасных неахранолагаў). А вось творы Эміля Заля, асабліва сага пра Ругон-Макараў, — сапраўдная энцыклапедыя жыцця ўсіх слаёў насельніцтва Францыі XIX стагоддзя. І на выстаўцы графічных работ «Геалакацыя Мінск» наведвальнік убачыць не толькі гістарычна дакладныя творы графічнага мастацтва, але і карціны высокага мастацкага ўзроўню.

Канцэпцыя выстаўкі выклікае цікавасць. Арганізатары вырашылі прааналізаваць фонды музея з мэтай знайсці там графічныя работы, якія б дэманстравалі, як мяняўся Мінск на працягу XIX і XX стагоддзяў. І гэта вельмі складаная задача, бо за доўгія гады існавання Нацыянальнага гістарычнага музея назапасіў вялікую колькасць твораў. Таму давялося правесці вялікую працу па сістэматызацыі і адбору палотнаў, да таго ж вызначыць найлепшыя, прычым выкананыя ў розных тэхніках. Пасля гісторыкі і мастацтвазнаўцы высветлілі, якія канкрэтна месцы адлюстраваны на той ці іншай карціне. Вынікам шматлікіх намаганняў стала тое, што мы можам не толькі ўбачыць якасныя графічныя творы, прысвечаныя Мінску, але і параўнаць іх з уласнымі ведамі пра горад у XXI стагоддзі: кожная карціна суправаджаецца, акрамя звычайнай інфармацыі (аўтар, назва, тэхніка і матэрыялы), яшчэ і сучаснай картай.

Так, напрыклад, можна ўбачыць, як будаваўся ўніверсітэцкі гарадок (твор Мікалая Дучыца «На будаўніцтве ўніверсітэцкага гарадка ў Мінску» 1929 года) або знакамітыя Мінскія вароты (твор Анатоля Тычыны «Вежы будуюцца» 1953 года). Хтосьці можа здзівіцца таму, што на карціне Кацярыны Паплаўскай з адназначнай, здавалася б, назвай «Дом кіно» 1984 года чамусьці намаляваны не сучасны Дом кіно на вуліцы Талбухіна, а Касцёл Святых Сымона і Алены. А гэта ж гістарычная даведка аб савецкіх рэаліях, у якіх многія хрысціянскія храмы калі не разбураліся, то функцыянавалі як памяшканні далёка не рэлігійнага прызначэння. Вось і знакаміты мінскі Чырвоны касцёл быў Домам кіно, які вярнулі каталіцкай царкве толькі ў 1990 годзе. Можна прасачыць таксама, якім парадаксальным чынам праходзіла ўрбанізацыя і індустрыялізацыя Мінска ў савецкую эпоху. Многія мастакі падкрэсліваюць кантраст паміж старым, умоўна кажучы, правінцыйным Мінскам, дзе дамінуе драўляная, сельскага тыпу забудова, і новым, сталіцай БССР. Менавіта таму на адной з карцін, паступова слізаючы позіркам ад пярэдняга плана да задняга, мы пераходзім ад звычайных аднапавярховых домаў,

пабудаваных у характэрнай хаатычнай гармоніі, да каркасаў новых дамоў на гарызонце, над якімі высяцца аднаногія волаты будаўнічых кранаў.

Ёсць тут і работы, якія дэманструюць пасляваенны Мінск. У першую чаргу, канечне, «Разбурэнні на плошчы Свабоды» (1944 год) Мікалая Дучыца. Гэта адзіная работа на выстаўцы (напэўна, таму яна настолькі моцна прыцягвае ўвагу), дзе стройная логіка савецкага ўрбанізму, падпарадкаваная строгім матэматычным законам і таму злёгка пазбаўленая чалавечнасці, саступае месца хаосу разбурэння. Мы бачым тую частку Мінска, дзе часта праходзяць гарадскія святы або канцэрты, адно з галоўных турыстычных месцаў сталіцы, абсалютна знішчаным. Наколькі хапае ўнутранай глыбіні карціны, адкрываецца не звыклы ўрбаністычны пейзаж савецкага перыяду, а аднолькавая змрочная пустка, дзе ў шахматным парадку чаргуюцца дамы, знішчаныя цэлкам, і будынкi, ад якіх засталіся нейкія намёкі на сцены і трубы, што выглядаюць абсалютна ненатуральна і тым толькі ўзмацняюць страшнае ўражанне ад твора. На

Ганна Самойлаўскіх (1901—1986)
«Ленінскі праспект». З цыкла «Мінск», 1947 г.

гэтай карціне няма людзей, мастак не акцэнтуюе ўвагу, што ў кожным з гэтых дамоў жыла сям'я, але маўчанне горада і бесстаронні погляд графіка на разбурэнні толькі актуалізуюць пацыфісцкі пасыл.

Калі з пункту гледжання гістарычнай значнасці ўсе прадстаўленыя работы ў цэлым раўнапраўныя, то найбольшую цікавасць з мастацкага пункту гледжання ўяўляюць работы ўжо згаданых Кацярыны Паплаўскай і Анатоля Тычыны. Па-першае, арганізатары ўдала выкарысталі прастору. Нягледзячы на тое, што выстаўка размешчана нават не ў адной з экспазіцыйных залаў Нацыянальнага гістарычнага музея, а ў калідоры на першым паверсе, пры дапамозе правільна падабранага святлення і размяшчэння работ унутры гэтай прасторы ўдалося дамагчыся эфекту поўнага паглыблення ў атмасферу паступовай урбаністычнай мадэрнізацыі Мінска, якая адбывалася на працягу ўсяго XX стагоддзя. Калі спачатку мы бачым Мінск да татальнай урбанізацыі, з-за чаго здаецца, што перад намi вясковы, а не гарадскі пейзаж, то пад канец на карцінах графікаў сталіца Беларусі ўжо набывае знаёмае ўсім сучаснікам аблічча. Работы Кацярыны Паплаўскай і Анатоля Тычыны адносяцца якраз да позняга перыяду ўрбанізацыі. Па-другое, вельмі ўдалым рашэннем было размясціць работы

Аркадзь Астаповіч (1896—1941)
«Мінск. Чырвоны касцёл», 1928 г.

мастакоў адна насупраць адной, паколькі яны прадстаўляюць не толькі розныя графічныя школы (работы Кацярыны Паплаўскай выкананы пры дапамозе тэхнікі аквацінты, а Анатоля Тычына жа ў большасці сваіх твораў выкарыстоўвае тэхніку каляровай лінагравюры на паперы), але і розныя погляды на трансфармацыю Мінска ў XX стагоддзі.

Анатоль Тычына паказвае Мінск у яго рамантычным амплуа з лёгкім прысмакам непазбытнага савецкага аптымізму і веры ў светлую будучыню. Колеры цёплыя і разам з тым няяркія, быццам прыглушаныя, што адразу выклікае асацыяцыі з прыемнай прагулкай падчас захаду сонца. Асабліва добра атмасферу бесклапотнага вераснёўскага вечара, калі бабіна лета ўжо адступае, але яшчэ не цалкам страціла пазіцыі, перадае карціна «На безрэ Свіслачы». Мяккія лініі, бэжава-аранжавыя тоны, знаёмы і любімы ўсімі мінчукамі пейзаж, які яшчэ і «схаваны» пад лёгкай смугой нядаўняга мінулага, спакойная атмасфера — Мінск паказаны не агрэсіўным савецкім мегаполісам, а рамантычным горадам, які можа атмасферай пасапернічаць з некаторымі еўрапейскімі сталіцамі, асабліва раён гістарычнага цэнтра. Мінск Тычыны — не той горад, дзе разгарнуліся буйныя заводы і сталінскі ампір цісне грувасткай надмернасцю. Не, гэта ў першую чаргу сталіца культурная, горад з багатай гісторыяй, што і робіць яго прывабным.

Насупраць жа ідэалізаваных каляровых гарадскіх пейзажаў Анатоля Тычыны размешчаны чорна-белыя графічныя работы Кацярыны Паплаўскай. Калі Анатоля Тычына — рэаліст-рамантык, то Кацярына Паплаўская і па манеры выканання, і па ўспрымання свету бліжэй да канцэптальных мастакоў. Яна не ставіць задачу паказаць Мінск рэалістычным. Ёй больш важна перадаць агульны адчуванні, ключавыя канцэптальныя ідэі, што, на яе думку, вызначаюць Мінск як горад, які закрануў савецкі канструктывізм. Менавіта таму будынкi на яе работах, напрыклад, на карціне «Спарткомплекс» з серыі «Новы Мінск», здаюцца прышэльцамі з наву-

ковай фантастыкі. Паплаўская не дэталізуе тэкстуру, яе святлацень вельмі жорсткая, практычна без паўтонаў і пераходаў, што толькі ўзмацняе ўражанне, быццам перад намi не рэальна існуючыя аб'екты, а нейкія фантастычныя збудаванні са старонак коміксаў або каталогаў выдуманай архітэктуры. Мінск у творчым уяўленні Кацярыны Паплаўскай — гэта суровы канструктывісцкі прамысловы горад, дзе на фоне бісквітнай фабрыкі, складзенай быццам бы з плоскіх кубоў без якой-небудзь фактуры, высіцца будынак гасцініцы «Беларусь», які да гэтага часу з'яўляецца вельмі яскравым помнікам савецкай мадэрнісцкай архітэктуры.

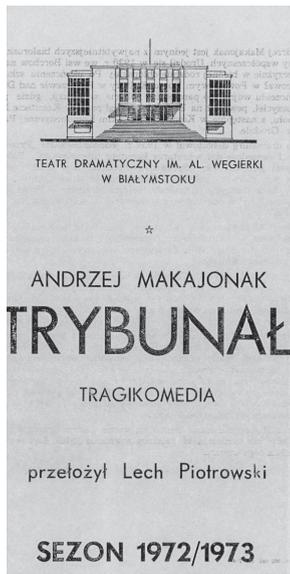
Выстаўка «Геалакацыя Мінск» дазваляе прасачыць, якім бачылі горад мастакі на працягу ўсяго XX стагоддзя, у думках прагуляцца па тых вуліцах, якія цяпер перапраектавалі, ці ж паглядзець на будынкi, якія не захаваліся да нашых дзён, а таксама пазнаёміцца з рознымі тэхнікамі графікі.

Экспазіцыю можна паглядзець да 11 лістапада.

Анатоль Тычына (1897—1986)
«Мінск. Дождж», 1975 г.

«Хацеў запісаць гэты эпізод для памяці, а прапрацаваў да раніцы...»

У Мемарыяльнай зале Андрэя Макаёнка ў Гомельскай абласной бібліятэцы захоўваецца першы варыянт рукапісу п'есы «Трыбунал». На першай старонцы пазначана дата: 6. IV — 1969 г. Ждановічы, на апошняй — 8. IV — 1969 г. Упершыню п'еса была надрукавана ў газеце «Звязда» ў верасні 1970-га, а потым у часопісе «Полымя» (1970, № 10).

Праграма спектакля на польскай мове.

Выпадак гэты ўспомніўся мне таму, што там быў элемент гумару: новаспечанага старасту свае ж, родныя, жонка і дзеці, збілі, а стары не мог адкрыць свайго задання, таму што справа патрабавала строгай канспірацыі. Але ў гэтай жа сітуацыі закладзены і трагічны пачатак: сумленны чалавек можа загінуць ад рук сваіх жа грамадзян, якія не ведаюць тайну, ён рызыкуе жыццём. Так нарадзіўся сюжэт трагікамедыі «Трыбунал». Пазней драматург успамінаў, што п'еса была напісана ў рэкордна кароткі тэрмін — за тры сутак. «Хацеў запісаць гэты эпізод для памяці, а прапрацаваў да раніцы».

Потым, вядома, былі многія ўдакладненні і папраўкі, аднак яны датычыліся дробных момантаў.

Увасобіць у жанры трагікамедыі тэму гераізму савецкіх людзей у час Вялікай Айчыннай вайны было даволі рызыкаўнай спробай для пісьменніка. У тагачаснай драматургіі такіх прэцэдэнтаў не назіралася. А ўсё непрывычнае, як правіла, пры-

маецца не адразу. Так адбылося і з «Трыбуналам».

П'еса спачатку была сустрэта надзіва холадна. Мінута нямала часу, пакуль знайшоўся рэжысёр, які рызыкнуў яе паставіць. Да беларускага гледача «Трыбунал» ішоў праз Маскву: прэм'ера адбылася ў Маскоўскім тэатры на Малой Броннай. Спектакль быў пастаўлены рэжысёрам Аляксандрам Дунаевым сумесна з акцёрам і рэжысёрам-пастаноўшчыкам Львом Дуравым. Ён і выканаў галоўную ролю Цярэшкі Калабка. Крытыка палічыла спектакль сур'ёзнай творчай удачай сезона.

Поспех прэм'ерных спектакляў у Маскве садзейнічаў павышэнню цікавасці да «Трыбунала». У выніку за невялікі тэрмін п'есу ўключылі ў свой рэпертуар звыш 160 прафесійных і многія самадзейныя тэатры.

У архіве Андрэя Макаёнка захаваўся яшчэ адзін дакумент, які сведчыць, што за 4 гады (1977—1980) п'еса «Трыбунал» была пастаўлена 186 разоў.

З вялікім поспехам прайшла прэм'ера «Трыбунала» ў тэатры

імя Янкі Купалы. Спектакль паставіў рэжысёр Валерый Раеўскі. Галоўныя ролі выканалі вядомыя беларускія акцёры Галіна Макарава і Генадзь Аўсяннікаў. Спектакль карыстаўся вялікім поспехам. І ў рэпертуары Купалаўскага тэатра «Трыбунал» затрымаўся больш як на 20 гадоў. А легендарны дуэт Аўсяннікава і Макаравай цытавалі ўсе сталічныя пляцоўкі таго часу.

Сустрэўся з драматургіяй Макаёнка і польскі глядач. Адбылося гэта ў 1973 годзе, калі рэжысёр Збігнеў Бесерта паставіў «Трыбунал» на сцэне тэатра імя Аляксандра Вянгеркі ў Беластоку. Спектакль прынялі цёпла. Размаўляючы на польскай мове, беларускі Цярэшка расказваў гледачам аб тых цяжкіх ваенных выпрабаваннях, што выпалі на долю беларускага народа. «Газета Беластоцка» адзначала, што спектакль стаў прыкметнай з'явай у тэатральным жыцці Беластоцчыны.

На самых розных мовах народаў СССР разыгрывалася гісторыя пра беларускага селяніна

Сцэна са спектакля «Трыбунал».

Цярэшку Калабка і яго сям'ю: кіргізкай, узбекскай, украінскай, літоўскай, малдаўскай і інш.

Ставілася п'еса і на сцэнах тэатраў Усходняй Еўропы тагачасных ГДР, Чэхаславакіі, ФРГ, Югаславіі, Іспаніі, Балгарыі.

Не страціла сваёй актуальнасці і цяпер. Яе ставяць як прафесійныя, так і самадзейныя тэатры. Так, у 2005 годзе да 60-годдзя Вялікай Перамогі Купалаўскім тэатрам п'еса была прадстаўлена на тэматычным Міжнародным фестывалі «Этот День Победы» ў Маскве. Рэжысёрам выступіў Валерый Анісенка. Пазней, з сумесным беларуска-расійскім праектам — спектаклем «Трыбунал», ён жа ўдзельнічаў у прэстыжным міжнародным тэатральным форуме «Залаты Віцязь».

А да 70-гадовага юбілея Вялікай Перамогі п'еса «Трыбунал» была пастаўлена Сяргеем Кулікоўскім на сталічных падмоствах Новага драматычнага тэатра ў Мінску і многімі іншымі прафесійнымі і самадзейнымі тэатрамі Беларусі і Расіі.

Паводле «Трыбунала» Андрэй Макаёнак сумесна з пісьменнікам Артурам Вольскім напісалі лібрэта да оперы «Судны час» беларускага кампазітара Рыгора Суруса. Аперэра была пастаўлена ў Дзяржаўным тэатры музычнай камедыі.

П'еса Андрэя Макаёнка «Трыбунал» у 1974 годзе была адзначана Дзяржаўнай прэміяй Беларусі імя Якуба Коласа (сумесна з п'есай «Таблетка пад язык»), паводле яе было знята дзве тэлеверсіі: у 1973 годзе — тэлеверсія спектакля Маскоўскага тэатра на Малой Броннай і ў 1981 годзе — тэлеверсія спектакля Беларускага тэатра імя Янкі Купалы.

Ніна СЕРЫКАВА,
галоўны бібліятэкар аддзела
краязнаўства Гомельскай
абласной бібліятэкі

Тэрыторыі ТЭАРТа-2020

Міжнародны форум тэатральнага мастацтва «ТЭАРТ» пачынаецца сёння ў Мінску. Акцёры, рэжысёры і аматары тэатра чарговы раз збіраюцца разам на ўжо традыцыйных пляцоўках фестывалю Belarus Open, «Школа «ТЭАРТа»» і падчас міжнароднай праграмы.

— Х юбілейны форум будзе іншы. Зараз час, калі ў прырытэце мабільнасць і ўменне рэагаваць на абставіны. Сёння фестываль прапануе іншыя формы ўзаемадзеяння з мастацтвам у новых умовах. Мы заўсёды казалі, што «ТЭАРТ» імкнецца да міждyscyплінарнасці і адлюстравання розных відаў мастацтваў. Верым, што праз год сустрэнемся зноў, і гэта будзе іншы «ТЭАРТ», адпаведны ўжо новаму часу, — падкрэслівае дырэктар форуму Анжаліка Крашэўская.

Праграма шоукейса Belarus Open традыцыйна будзе паказана на пляцоўках Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі, Беларускага дзяржаўнага маладзёжнага тэатра, Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра юнага гледача, прасторы Hide, Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек і Культурнага хаба «Ок16». Сёлета з 17 да 24 кастрычніка можна наведаць шэраг спектакляў тэатральных калектываў з Мінска, Брэста, Гомеля і Магілёва. Стартуе праграма паказаў спектакля «Прымітывы» Аляксандра Марчанкі. Праект пабудаваны на матэрыялах пра беларускую мастачку Алену Кіш, якая зарабляла на жыццё, ствараючы «дываны-маляванкі» для жыхароў вёсак. 18 кастрычніка пакажуць «Шлюб з ветрам» Яўгена Карняга. У гэты ж дзень — спектакль-рэфлексія «Пакой памірае» Паліны Дабравольскай па п'есе Мікіты Ільчыка. 19 кастрычніка «ТЭАРТ» прапаноўвае паглядзець спектакль «Сотнікаў» паводле аповесці Васіля Быкава (рэжысёр — Руслан Кудашоў). «Сярожа вельмі тупы»,

пастаноўка Дзмітрыя Багаслаўскага па аднайменнай п'есе Дзмітрыя Данілава, пройдзе 19 кастрычніка. Таксама ў праграме фестывалю — «Без пудры» Кацярыны Аверкавай (20 кастрычніка), «Гогаль. Fatum» Юры Дзівачкова (21 кастрычніка), «Нейрапластыка. Хто тут?» Ганны Корзік (21 кастрычніка), «Пушкін. Вельмі маленькія трагедыі» Аляксея Ляляўскага (22 кастрычніка), «Мяшчанскае вяселле» Ігара Казакова (23 кастрычніка).

Арганізатары адзначаюць, што чакануць многімі міжнародную праграму давалася падладжваць пад выклікі часу, бо з-за абмежаванняў замежных калектывы ўсё ж не змаглі прыехаць у Мінск, і спектаклі пройдуць у фармаце паказу ў запісе. Але гледачоў чакае па-сапраўднаму шырокая і разнастайная падборка з драматычнымі, опернымі і харэаграфічнымі пастаноўкамі. У іх ліку — спектаклі з праграм фестывалю ў Авіньёне, Эдынбургу, а таксама Берлінскага Theatertreffen і праекта «Фестываль «Залатая маска». Відэапаказы найлепшых расійскіх спектакляў. «Анатомія суіцыду» Кэці Мітчэл (9 кастрычніка), «Лір» Канстанціна Багамолава (10 кастрычніка), «Доўгае жыццё» Алвіса Херманіса (14 кастрычніка), «Барыс» Дзмітрыя Крымава (16 кастрычніка) і многія іншыя будуць трансліравацца ў прасторы «Ок16». Сёлета ўдзельнічаюць тэатральныя калектывы з Расіі, Германіі, Літвы, Латвіі ды іншых краін.

Форум выступае пляцоўкай для творчага дыялогу і пашырэння ўяўленняў аб тэатральным мастацтве. Прафесіяналаў індустрыі традыцыйна збярае адукацыйная платформа «Школа «ТЭАРТа»», куратарам якой сёлета выступае Аляксандр Марчанка, рэжысёр, акцёр. У праграме платформы, што сёлета атрымала слоган «Тэатр у часы ўзрушэнняў», — паказы эскізаў спектакляў, лекцыя і цыкл семінараў. Адкрыецца «Школа «ТЭАРТа»» лабараторыяй «Ужо гатовы свет», прысвечанай тэхніцы рэдзі-мэйд у тэатры. Аляксандр Марчанка і тэатразнаўца

Алена Мальчэўская адабралі шорт-ліст з заявак, паддзеных на ўдзел. Тры эскізы будуць прадстаўлены падчас форуму, пасля пройдзе абмеркаванне. Сёння ў «Ок16» — паказ першага эскіза — «Memoria Nominis Clara» Ксеніі Шталянкавай і Рамана Янотава. Наступны паказ — 21 кастрычніка: у эскізе спектакля «Палёт на Марс» драматург Лізавета Машковіч і мастак Аляксандр Адамаў працягнуць пошукі ў працы з прадметам, прасторай і відэапраекцыяй, пачатыя ў іх сумесным спектаклі «Ave, Richard». Паказ эскіза спектакля Андрэя Саўчанкі «Страта» пройдзе 23 кастрычніка.

Сёння таксама ёсць магчымасць завітаць на кіберспектакль «Шлюб» рэжысёра Сямёна Аляксандраўскага з выканаўцамі Алёнай Старасцінай і Іванам Мікалаевым. 6 кастрычніка ў супрацоўніцтве з Інстытутам імя Гётэ ў Беларусі пройдзе анлайн-лекцыя «Кібербалет». Па напрамку да віртуальнай сцэны» Марсэля Карнапке, распрацоўшчыка, лектара і аднаго з заснавальнікаў творчага калектыву «Кібер-разбойнікі». Эксперт раскажа, як пандэмія прымусіла перагледзець спосаб распаўсюджвання і стравування класічнага тэатра, оперы і балетных пастановак, а таксама падзельціца вопытам стварэння спектакля «Кібербалет», які пераносіць танцораў, рух і музыку з фізічнай сцэны на віртуальную. На 18, 22 і 23 кастрычніка анансавана серыя сустрэч з расійскім тэатральным аглядальнікам Алай Шэндаравай, якая раскажа пра тэатр ва ўмовах грамадскіх узрушэнняў і магчымых трансфармацый.

У межах «Школы «ТЭАРТа»» будзе працаваць мультымедыяная выстаўка дызайнера Багдана Жуйкова «ТЭАРТ у абліччах», якая аб'яднае фатаграфію і відэапраекцыю. Праект прысвечаны дзевяці гадам супрацы каманды фестывалю, твораў ды, вядома, гледачоў.

Юбілейны «ТЭАРТ» будзе доўжыцца да 24 кастрычніка.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Пра мастацтва і гульні з часам

Усе доўга чакалі моманту, калі пасля эпідэміі каранавіруса тэатры, музеі і кіназалы адчыняць свае дзверы для наведвальнікаў. І цяпер пытанне для кінаманаў: што паглядзець? На якую з кінастужак звярнуць увагу ў першую чаргу? Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» ўжо прапаноўвала сваю тэатральную афішу, дзе распавядала пра самыя цікавыя спектаклі. Зараз жа прыйшоў час звярнуцца да кінамастацтва.

3 cinema 24afisha.by

Мастацкае кіно ў кастрычніку прадставіць фільмы на любы густ, але найбольш прыкметнай можна назваць спартыўную драму «Стральцоў» з Аляксандрам Пятровым у галоўнай ролі. Гэтая карціна распавядае пра знакамітую зорку савецкага футбола Эдуарда Стральцова, якога на самым піку кар’еры асудзілі за звалтаванне 20-гадовай дзяўчыны. Пасля ён вярнуўся ў вялікі футбол, але ўжо ніколі не паказваў ранейшых вынікаў. Для многіх застаецца адкрытым пытанне: ці сапраўды было звалтаванне альбо гэта аперацыя савецкіх спецслужбаў, накіраваная на ліквідацыю вядомага футбаліста, з якім у любы момант гадовыя былі заключыць кантракт еўрапейскія клубы? Які бок зойме каманда, што рабіла фільм (ці, можа, застанецца ў нейтралітэце), можна даведацца падчас прагляду.

Нельга не звярнуць увагу і на самую гучную прэм’еру восені (а, магчыма, і ўсяго года, улічваючы, што ў пракат выйшла вельмі невялікая колькасць фільмаў, а большая частка прэм’ер была перанесена) — новы фільм брытанскага кінарэжысёра Крыстафера Нолана пад назвай «Дождж». Карціна расказа пра безыменнага героя, чыя праца ні многа ні мала — ратаваць свет, з-за чаго яму даводзіцца сутыкацца з самымі разнастайнымі выпрабаваннямі. Перад намі адна з самых прэтэнцыйных работ рэжысёра, якая сабрала разам усё, за што прыхільнікі любяць яго творчасць: фільм-галаваломка, які трэба разгадваць, каб дайсці да сутнасці; гульні з часам

(вялікая частка фільма будзеца вакол канцэпцыі часу, які ішоў задам наперад); шмат практычных эфектаў (самалёт, які выбухае ў адной са сцэн фільма, рэальны, а не камп’ютарная графіка); цікавыя і неадназначныя галоўныя героі. Адным словам, гэта адна з тых стужак, якую дакладна варта паглядзець.

Да 11 кастрычніка ў Палацы Рэспублікі ў 3D-кіназале ў аматараў кароткаметражнага кіно будзе магчыма атрымаць асалоду ад Манхэтэнскага фестывалю. Беларусь 12-ы раз далучыцца да глядачоў у 400 гарадах на пяці кантынентах, каб разам паглядзець і ацаніць работы кінематаграфістаў з усяго свету на XXIII штогадовым Міжнародным фестывалі кароткаметражных фільмаў з Аўстраліі, ЗША, Ізраіля, Палесціны, Македоніі, Расіі, Фінляндыі, Ірана і Францыі. Гэтыя дзевяць фільмаў-фіналістаў былі адбраны з 971 заяўкі з 54 краін. Усе фіналісты *MANHATTAN SHORT* аўтаматычна атрымліваюць кваліфікацыю на Оскар.

27 і 31 кастрычніка ў межах праекта *TheatreHD* у кінатэатры *Silver Screen* (гандлёва-забаўляльны цэнтр *Dana Mall*) аматары замежнага тэатральнага мастацтва атрымаюць магчымаць на ўласныя вочы ўбачыць незвычайную інтэрпрэтацыю вядомай рускай класікі — «Дзядзькі Вані» Антона Чэхава. Цудоўныя брытанскія акцёры, адмысловае ператварэнне сцэнічнага дзеяння ў экраннае — усё гэта адрознівае першы

спектакль, зняты ў Вялікабрытаніі пасля каранціну для паказу ў кінатэатрах. «Сцэны з вясковага жыцця» — такі падзагалавак Чэхаў даў сваёй сумнай камедыі. Больш за сто гадоў п’еса застаецца адной з самых запатрабаваных ва ўсім тэатральным свеце. Нядзіўна: у гісторыі дзядзькі Вані — Івана Пятровіча Вайніцкага, які сціпла жыве ў сядзібе

Беларусь 12-ы раз далучыцца да глядачоў у 400 гарадах на пяці кантынентах, каб разам паглядзець і ацаніць работы кінематаграфістаў з усяго свету на XXIII штогадовым Міжнародным фестывалі кароткаметражных фільмаў з Аўстраліі, ЗША, Ізраіля, Палесціны, Македоніі, Расіі, Фінляндыі, Ірана і Францыі.

памерлай сястры, — ёсць усе складнікі пранізлівай драмы. І трагічна неўзаемнае каханне: дзядзькі Вані да прыгажуні Алены Андрэеўны, новай жонкі зяця, прафесара Серабракова, пляменніцы Соні — да доктара. І бязмежны сум аб хуткаплыннасці жыцця. І пшчотны гумар. Ды, зрэшты, чаго толькі ў Чэхава няма! Сапраўдная энцыклапедыя не вясковага, але ўніверсальнага чалавечага жыцця. Новы спектакль пастаўлены Іэнам

Рыксанам з увагай да першакрыніцы па тэксце, адаптаваным выдатным ірландскім рэжысёрам і драматургам, лаўрэатам прэміі Аліўе Коуарам Макферсанам.

У кінатэатры «Цэнтральны» ў аматараў дакументальнага кіно будзе магчыма атрымаць цікавы фільм «Таямнічыя імпрэсіяністы». У карціне прадстаўлены 50 малавядомых шэдэўраў знакамітых майстроў: Эдуарда Манэ, Густава Кайбота, П’ера Рэнуара, Клода

Манэ, Поля Сезана, Поля Сіньяка, Альфрэда Сіслея і Берты Марызо. Гэтая кінематаграфічная прыгода даўжынёю ў 50 карцін, выстаўленых у Рыме ў Палаца Банарце, расказа пра рэвалюцыю ў мастацтве, выкліканую рухам імпрэсіяністаў. У гэтым складаным і захапляльным падарожжы глядачоў будуць суправаджаць куратары: Клер Дзюран-Руэль (праўнучка Поля Дзюран-Руэля, самага ўплывовага прадаўца твораў імпрэсіяністаў) і Мар’яна Мацье.

Не менш цікавым падаецца і наступная дакументальная стужка, якую можна будзе паглядзець 14 кастрычніка ў кінатэатры *Silver Screen*. У дзень нараджэння Фрыды Кало, 6 ліпеня, выйшаў фільм, прысвечаны наследаванню творчасці мастачкі. Карціны Фрыды Кало прасякнуты сімвалізмам, а жанр аўтапартрэта стаў для яе люстэркам, у якім яна бачыла не толькі сябе, але і сваё часам трагічнае жыццё. У творах Фрыды, яркіх і тэмпераментных, адгвадзецца запал: да жыцця, мужчын, мексіканскай культуры і нават палітыкі. У фільме «Фрыда Кало», знятым у Мексіцы, ЗША і Еўропе, творчасць мастачкі каментуюць куратары і мастацтвазнаўцы. Гучаць і яе ўласныя словы. Гісторыю жыцця распавядаюць самі карціны. Дзякуючы ім мы разумеем, што за постацю мексіканскай дзяўчыны з каронай з кветак хаваецца неардынарная асоба, якая змяніла свет мастацтва.

Цімур ВІЧУЖАНІЦ

Кібератака на «Купалу»

Нядаўна шэраг тэлеграм-каналаў распаўсюдзілі ў сеціве біяграфічную драму «Купала» — фільм пра знакамітага беларускага паэта, які здымаў рэжысёр Уладзімір Янкоўскі сумесна з вялікай камандай студыі «Беларусь-фільм». Але гэта быў не анлайн-рэліз, а «пірацкі зліў» карціны, пры гэтым яшчэ і недапрацаванай версіі.

Здымкі фільма праходзілі ў Беларусі, Расіі і Літве. Галоўную ролю, самога Янку Купалу, сыграў латвійскі акцёр з беларускімі каранямі Мікалай Шастанак. Прэм’ера карціны павінна была адбыцца толькі ў лістападзе 2020 года. Паказ нацыя-

нальнага баёпіка «Купала» ўжо некалькі разоў адкладваўся: спачатку трэба было зрабіць беларускі дубляж, потым узгадніць карціну, а яшчэ даць ёй час на піяр. Схema, па якой павінен быў развівацца «Купала» далей, выглядала наступным чынам: фільм паўдзельнічае ў фестывалях, дзе заваюе ўзнагароды і знойдзе замежных пакупнікоў-дыстрыб’ютараў, а потым вернецца на радзіму — таксама на фестывалі і ў камерцыйны пракат. Гэта класічны шлях амаль любога фільма, бо кіно — вельмі складаны бізнес, зарабіць грошы ў якім бывае нялёгка. Пляны «Купалы» крыху змяніў каранавірус (адменены большасць

фестывалю і закрыты кінатэатры). А зараз яшчэ і гэты «зліў».

Рэжысёр фільма Уладзімір Янкоўскі мяркуе, што выкладзеная версія паўплывае на паспяховаць пракату арыгінальнай карціны. «Мне патэлефанаваў дырэктар “Беларусьфільма” Уладзімір Карачэўскі і распавёў, што наша карціна трапіла ў сетку. Ён сказаў, што студыя пачынае расследаванне. Зразумейце, гэта крымінальная справа, бо гаворка ідзе пра крадзеж. Цяпер будзем разбірацца, каму яна трапіла, як яе скралі. Мы ўжо высветлілі, што гэта за копія. У сетку трапіла рабочая версія, адзін з першых мантажоў, які праводзіўся ў кастрычніку 2019 года. На тым этапе мы яшчэ не вазілі

матэрыял у Прагу на звычайнае. Выкладзеная копія няпоўная, без добрага гуку, без графікі, без прадакшну. Больш за ўсё мне крыўдна, што гэта не той фільм, які я рабіў. Гэты матэрыял наогул не кіно! Але яго ўжо глядзяць. Людзі, хутчэй за ўсё, будуць яго ўспрымаць як паўнаватарасны фільм», — распавёў рэжысёр.

Генеральны дырэктар «Беларусьфільма» Уладзімір Карачэўскі пацвердзіў, што была апублікавана пірацкая версія і гэтаму будзе нададзена прававая ацэнка. З’яўленне пірацкай версіі можа перашкодзіць працоўнаму карціны на фестывалях, бо некаторыя з іх патрабуюць выключна прэм’ерны паказ стужак.

Аўтары заклікаюць не глядзець пірацкую версію «Купалы» і падтрымаць першы нацыянальны баёпік у кінатэатрах.

У адпаведнасці з артыкулам 55 «Закона Рэспублікі Беларусь аб аўтарскім праве і сумежных правах»: «Не дапускаюцца і прызнаюцца парушэннямі аўтарскага права або сумежных правоў таксама: любыя дзеянні, якія без дазволу аўтара ці іншага праваўладальніка дзеляюць абыходзіць або спрыяюць абыходу любых тэхнічных сродкаў, прызначаных для абароны аўтарскага права або сумежных правоў, прадугледжаных гэтым Законам».

Антаніна БАБІНА

Вынікі

Зыходны пункт доўгага падарожжа

Гісторык і калекцыянер Уладзімір Ліхадзедаў ужо даўно не мае патрэбы ў прадстаўленні. Яго аўтарскі культурна-асветніцкі праект «У пошуках страчанага» стаў брэндам, вядомым не толькі ў Беларусі, але і за мяжой. Акрамя 32 выданняў, што пабачылі свет у межах праекта, з'яўляюцца публікацыі ў розных перыядычных выданнях, ствараюцца экспазіцыі, арганізуюцца вандровыя выстаўкі... І гэта далёка не ўсё. Праздзейснае, заплававанае і жаданае — Уладзімір Ліхадзедаў.

— Мая калекцыя — гэта каля 100 тысяч экспанатаў: паштоўкі, фотаздымкі, друкарскія станкі, пісьмовыя прылады, падшыўкі газет, старыя кнігі ды іншае. А пачыналася ўсё па натхненні, бо ў дзяцінстве не было нават сямейнага архіва. Да 10 гадоў, як і ўсе, збіраў маркі, потым наведваў клуб калекцыянераў. Адночы ўбачыў фотаздымкі роднага Полацка, неяк удалося набыць некалькі штук — з гэтага і вядзецца адлік. Такім чынам хобі перарасло ў працу, і ўжо нічым іншым займацца не магу. І тыя маркі, што збіраў у дзяцінстве, захаваліся.

Нягледзячы на тое, што Уладзімір Ліхадзедаў не вылучае для сябе асобнай гістарычнай тэмы, ён зрабіў і працягвае рабіць шмат для асэнсавання тэмы вайны, распавядаючы, у прыватнасці, пра Айчынную 1812 года, Першую і Другую сусветныя войны.

— Тэма вайны вельмі значная. Людзі на нашай зямлі зазналі сур'ёзныя ўзрушэнні і змены. Увечыць памяць народа — мая мэта. Важна не проста раскрыць нейкія аспекты ваенных дзеянняў, што некалі мелі месца ў нас, але і паказаць Беларусь у мірны час, у ваенны перыяд і пасля — параўнаць гэтыя станы. Калі я рыхтаваў выданне па Першай сусветнай, то імкнуўся адлюстраваць погляды людзей, якія знаходзіліся па абодва бакі фронту, — тое, як глядзелі на адну і тую ж падзею фотакарэспандэнты кайзераўскай і рускай арміі. Мне здаецца,

Фота Кастуся Дробова.

гэта можа зацікавіць і захапіць гісторыяй увогуле.

Фотаздымак, лічыць гісторык, — бесстаронні сведка. Менавіта фота складаюць аснову кніг Уладзіміра Ліхадзедава. Аўтар стараецца не пісаць шмат тэксту, бо, вывучаючы твор таго ці іншага пісьменніка, чытач бачыць усё ж яго погляд, асэнсаванне пэўнай падзеі. Фотаздымак жа адлюстроўвае рэальнасць.

— Тэкст на зваротным баку паштоўкі таксама дае ўяўленне пра тое, што бачыў сведка, а не аўтар нейкай кнігі, які потым працаваў з гэтым тэкстам. Таму старая паштоўка каштоўная не толькі вывавай. Яе адваротны бок практычна не даследаваны, але гэта скарбніца звестак для вывучэння нашай гісторыі.

Асобная частка праекта «У пошуках страчанага» — «Друкарскі двор». У 2014 годзе — падчас правядзення Дня беларускага пісьменства ў Заслаўі — Уладзімір Ліхадзедаў упершыню прадставіў выстаўку, якая з кожным годам развіваецца. У экспазіцыі калекцыянера — дзеючы друкарскі станок,

абсталяванне для вытворчасці паперы па тэхналогіях XV—XVII стагоддзяў, батлейка ды іншае. У гасцей «Двара» ёсць магчымасць паспрабаваць сябе ў ролі «першадрукароў» — ажывіць старонкі старых кніг. Дарэчы, ідэя стварэння такога праекта ўзнікла пасля наведвання музеяў кнігадрукавання за мяжой. Друкарскі станок, абсталяванне для вытворчасці паперы, між тым, дапамог узнавіць сябар калекцыянера Генадзь Катлінскі. А ў вандровых «Друкарскага двара» спрыяе Міністэрства інфармацыі Беларусі.

Дарэчы, адной з самых удалых сваіх кніг калекцыянер лічыць альбом «Шматнацыянальная Беларусь. Дакрануцца душой, адчуць сэрцам», што выйшаў зусім нядаўна. Аўтар хацеў бы зрабіць яго больш аб'ёмным, таму, напэўна, некалі пабачыць свет перавыданне. Але пакуль ёсць магчымасць пазнаёміцца з навінкай і з іншымі выданнямі праекта, якія, як правіла, выходзяць тыражом больш за тысячу экзэмпляраў. У планах — кніга пра Белавежскую пушчу, а пакуль Уладзімір Ліхадзедаў працуе над кнігай для дзяцей «Цуд, што кнігаю завецца» пра гісторыю кнігадрукавання. Выданне можа пабачыць свет у канцы года ў межах праекта «У пошуках страчанага».

У жыцці даследчыка любая знаходка можа ўсё перавярнуць дагары нагамі. Яна нібы зыходны пункт доўгага падарожжа, у якое выпраўляецца вандровнік, не ведаючы, што чакае наперадзе. І чым больш знаходка, тым больш цікавасці яны выклікаюць. Сёння ў Нацыянальнай бібліятэцы існуе імяны фонд Уладзіміра Ліхадзедава. Супрацоўнічае аўтар і з іншымі ўстановамі, у тым ліку за мяжой, але заўважае: калекцыя, якой няма аналагаў у свеце, павінна застацца ў Беларусі, аднак без дзяржаўнай падтрымкі тут не абыйсцяся.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Пацеха з меха

Віталь ЖУРАЎСКИ

Тэлефонныя «зладзюжкі»

Гумарэска

Цяпер я ведаю дакладна: калі звоніць-надрываецца хатні тэлефон, значыць, зноў пачнуць нешта «ўцюхваць». Вось, напрыклад, учора: падымаю слухаўку, а адтуль:

— Добры дзень! Мы рады вас запрасіць на адзіную ў вашым горадзе прэзентацыю пасцельнай бялізны італьянскіх дызайнераў...

— Дзякуй, не трэба! — адразу адмаўляюся я.

— ...Усіх запрошаных будзем частаваць найлепшым італьянскім віном.

— Я не ўжываю італьянскія віны.

— А як наконт дэсерту? — інтрыгуе мяне суразмоўніца на тым канцы.

— Я салодкае не ем. Калі шашлычком пачастуецца — тады чакайце.

— Вы з глузду з'ехалі? Які шашлык?! У нас збіраюцца вытанчаныя людзі, можна сказаць, багема!

— Тым больш не для мяне.

— Майце на ўвазе, пенсіянерам — зніжка.

— З чаго вы ўзялі, што я пенсіянер?

— Днём, дома...

— А калі я працую дыстанцыйна?

— Тады мы можам вам прапанаваць выдатны пуфік з вярблюджай воўны...

Званкі не сціхаюць. Зноў бяру слухаўку.

— Добры дзень, вас турбуюць з аддзела ўсеагульнага кантролю.

— Адкуль? — не разумею я.

— Адзел усеагульнага кантролю хуткай камунікацыйнай дапамогі, — удакладняе дзяўчына пяшчотным голасам. — Мы абзвоньваем усе кватэры і збіраем заяўкі жыхароў. Вас усё задавальняе?

— У сэнсе?

— У вас вокны ПВХ?

— Так.

— Яны добра адчыняюцца і зачыняюцца? Калі што, у нас ёсць хвацкі майстар па рэгуліроўцы. Скажыце «так», і ён адразу будзе ў вас.

— Дзякуй, не трэба!

— Якасць пітной вады задавальняе? — працягвае дзяўчына. — Можам танна прапанаваць імпартаваныя фільтры шматступеньчатай ачысткі вады.

— Таксама не трэба!..

— Рамантуем паштовыя скрыні. Не давалі заяўку?

— Новая вісіць!..

— Шкада... А што па электрыцы? Можа, існуюць праблемы з напружаннем?

— Як кажуць, палёт нармальны, пытанняў няма, — адказваю я і збіраюся спыняць пустую размову. — Але пачакайце! Трэба батарэйку ў гадзінніку замяніць. Ёсць у вас такі спецыяліст?

Тут ужо дзяўчына асалапела і шчыра прызналася:

— А што мы з гэтага будзем мець? Гэта ж такая дробязь!..

— «Дзякуй» вам скажу!

— Мужчына, што вы мне галаву дурыце сваёй батарэйкай?

— Прабачце, а хто першы пачаў? Тэлефануецца, назаляецца, называецца нейкай неіснуючай арганізацыяй, а насамрэч звычайныя самазванцы — абы грошай сарваць. І не сорамна вам?

Замест адказу — кароткія гудкі...

Малюнак Алега КАРПОВІЧА

Анатоль Зэкаў

Як я стала Арловай

Ты — драпежная птушка, я знала.

Ты мяне за здабычу трымаў...

Валянціна Аксак

Ты — арол, ты — драпежная птушка.

А я соннай была, як сава.

Мяне ўзяў ты аднойчы на мушку

І дамогся свайго, ўпалаваў.

Не адразу напаў, а высочваў,

Падбіраўся бліжэй пакрысе.

Ведаў жа, што я лётаю ноччу,

А не сплю, як вунь птушачкі ўсе.

Ты стараўся ў анельскім абліччы —

Не магла я і ўцяміць, аднак.

Што трымаў ты мяне за здабычу,

Каб Арловай я стала, Аксак.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адзел прозы і паэзіі — 317-20-98
адзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
1.10.2020 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 829

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 3208

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.